

Lunds universitet

Ekonomisk-historiska institutionen

EKHK31 VT 2019

Examinator: Thor Berger

Handledare: Erik Bengtsson

Tid och plats: Kl 13.00, 4/6 2019, Ekonomihögskolan vid Lunds universitet

”Rätta förhållandet är, att Landsorganisationen dels aldrig haft en sådan omfattning som nu, dels aldrig ägt en sådan korporativ styrka.”*

En historisk studie av Svenska Arbetsgivareföreningens syn på Landsorganisationen åren 1920-1950.

Rasmus Törnblom

Innehållsförteckning

Abstract (svenska)	3
1. Inledning och syfte	4
1.1 Frågeställning.....	5
1.2 Bakgrund och tidigare forskning.....	5
1.2.1 1920-talet	5
1.2.2 1930-talet	9
1.2.3 1940-talet	12
1.3 Teoretiska perspektiv	12
1.4 Källmaterial och Metod.....	15
1.4.1 Källmaterial.....	15
1.4.2 Fördelar och begränsningar i källmaterialet.....	15
1.4.3 Metod	17
1.4.4 Några ord om kvalitativ analys i ekonomisk historisk forskning.....	17
2. Undersökningen	18
2.1 Arbetarrörelsen.....	19
2.1.1 1920-1924	19
2.1.2 1925-1929	20
2.1.3 1930-1934	24
2.1.4 1935-1939	29
2.1.5 1940-1944	30
2.1.6 1944-1950	30
2.2 Arbetsmarknadskommittén.....	31
2.2.1 1936 – 1938	31
2.2.2 1939-1945	32
2.2.3 1946-1950	33
3. Resultat.....	35
3.1 Slutsatser	36
4. Käll- och litteraturförteckning	40
4.1 Källmaterial:.....	40
4.2 Litteratur:	40

*(SAF, 1929, 61)

Abstract (svenska)

Den här uppsatsen behandlar framväxten av samförstånd och samarbete på den svenska arbetsmarknaden under åren 1920-1950. I fokus för undersökningen står en kvalitativ analys av Svenska Arbetsgivareföreningens styrelseberättelser. Genom en historisk studie undersöks hur Svenska Arbetsgivareföreningens syn på Landsorganisationen förändras år för år. Källmaterial från arbetsgivarsidan är förhållandevis oanvänt i tidigare forskning.

Resultatet av undersökningen visar på två märkbara skiften i Svenska Arbetsgivareföreningens syn på Landsorganisationen. Det första skiftet, som inträffar åren 1928-1931, har stor betydelse för att samförstånd och samarbete växer fram. I detta skifte uppmärksammas Landsorganisationens organisatoriska och ekonomiska styrka.

Landsorganisationen börjar beskrivas som pålitlig i att motverka kommunisternas inflytande i fackföreningsrörelsen. Omdömena om Landsorganisationen blir positivare samtidigt som referenser till samarbete och samförstånd börjar göras. I förhållande till tidigare forskning är detta resultat mycket intressant. Såväl Peter Swenson som Walter Korpi med flera förklarar samarbetet utifrån skeenden som inträffar först några år in på 1930-talet. Det andra skiftet äger rum åren 1934-1938. I detta skifte blir det allt tydligare att Landsorganisationen betraktas som en samarbetspartner av Svenska Arbetsgivareföreningen och att samarbetet institutionaliseras genom Arbetsmarknadskommittén från och med 1936. Dessa mönster löper sedan undersökningsperioden ut.

1. Inledning och syfte

Den svenska arbetsmarknadsmodellens framväxt är på många sätt intressant utifrån förståelsen för Sveriges ekonomiska och politiska utveckling under 1900-talet. Utifrån Svenska Arbetsgivareföreningens (hädanefter SAF) glasögon behandlar den här uppsatsen SAF:s syn på och relationer till Landsorganisationen (hädanefter LO) under åren 1920-1950. Uppsatsen syftar till att bidra till en ökad förståelse för hur och när samförstånd och samarbete mellan parterna växte fram på den svenska arbetsmarknaden. En brist i tidigare forskning har varit att framförallt arbetarrörelsens perspektiv och källmaterial har stått i fokus (se till exempel Korpi 2006, 206 eller Joacim Waara, 2017, 39).

Under 1920-talet var den svenska arbetsmarknaden en av världens mest konfliktfyllda (Christer Lundh, 2010 127). Även i riksdagen var det stökigt och elva olika regeringsbildningar avlöste varandra från 1920 till 1930. Trettio år, ett Saltsjöbadsavtal och ett världskrig senare var den svenska arbetsmarknaden radikalt förändrad. Samförstånd och samarbete mellan parterna utmärkte den svenska arbetsmarknaden (Lundh, 2010, 210).

Den arbetsmarknadsmodell som växte fram och oftast kom att beskrivas som ”den svenska modellen” kännetecknas enligt Lundh (2010,148, 181-182) av tre områden: Hög organiseringsgrad och centraliserad lönebildning; samarbete och samförstånd mellan parterna på alla nivåer och samhällsekonomiskt ansvar samt parternas ansvar för lönebildning och avsaknaden av statlig inblandning i densamma.

Samtidigt som forskningen om den svenska modellens framväxt är omfattande är forskningen långt ifrån entydig. Beroende av bland annat vilket källmaterial som studerats och hur skeenden och processer har tolkats förekommer flera varierande förklaringar. Peter Swenson (2002) förklarar dess framväxt som en *cross class alliance* i gemensamma intressen mellan exportorienterade förbund inom LO så som Metallarbetareförbundet (hädanefter Metall), LO:s ledning, Socialdemokraterna, SAF och Bondeförbundet under 1930-talet. Walter Korpi (2006, 186-188) utgår från ett maktresursperspektiv där den svenska modellen möjliggörs och drivs fram av att arbetarrörelsen under 1930-talet stärker sin makt, ekonomiskt, organisatorisk och parlamentarisk genom Socialdemokraternas valseger 1932.

Även om slutsatserna skiljer sig åt är det uppenbart att SAF och LO spelade avgörande roller i formandet av den svenska arbetsmarknadsmodellens. Genom att undersöka ett samtida och förhållandevis utforskat källmaterial bidrar uppsatsen till att kasta nytt ljus

över relationen mellan SAF och LO såväl som framväxten av den svenska arbetsmarknadsmodellen.

1.1 Frågeställning

Med hänsyn till den förändring som äger rum under undersökningsperioden, från konflikt på arbetsmarknaden till den svenska modellen och Saltsjöbadsavtalet är det uppenbart att saker inträffar som förändrar relationerna och möjliggör samförstånd och samarbete. Genom att identifiera vad SAF väljer att lyfta fram när LO beskrivs och genom att identifiera hur dessa beskrivningar förändras går det att få en bild av hur SAF:s syn på LO förändras. Rimligtvis beskrivs en part man söker samarbete med på ett annat sätt än en part man inte söker samarbete med. Med utgångspunkt i de mönster och skiften som framträder i synen på LO går det i sin tur att dra slutsatser från tidigare forskning och samtida skeenden som kan förklara framväxten av samarbete och samförstånd mellan parterna. Den huvudsakliga frågeställningen formuleras enligt nedan.

- Hur förändras SAF:s syn på LO i dess styrelseberättelser 1920-1950?

1.2 Bakgrund och tidigare forskning

Det svenska samhället har en lång historia av samförstånd, förhandling och samarbete. Jan O. Berg (2011, 424, 426) spårar till exempel samförståndet på arbetsmarknaden tillbaka till tidiga samförståndsinitiativ från näringslivet under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Hans De Geer (1992, 20) betonar förhandlingar i bondesamhället och ständsriksdagen, där bönderna hade en relativ frihet och politiskt inflytande. SAF:s vilja till samarbete och centralisering av arbetsmarknaden går åtminstone tillbaka till 1900-talets första decennium med decemberkompromissen 1906 och försöken att få till ett huvudavtal i samband med storstrejken år 1909 (De Geer, 1992, 55). Även om samförståndet går långt tillbaka är det dock först i denna undersökningsperiod som samarbetet mellan SAF och LO etableras. I detta kapitel vävs tidigare forskning samman med historiska skeenden i en tematisk redogörelse av respektive decennium som uppsatsen rör sig över.

1.2.1 1920-talet

Splittring och konflikt

Det svenska 1920-talet kännetecknades av politisk turbulens och konflikter på arbetsmarknaden. Flera forskare menar att detta märktes i både arbetsgivarnas och arbetarrörelsens organisationer. Swenson (2002, 90) menar att arbetsgivarna under 1920-

talets början var splittrade och led av svag sammanhållning. Svante Nycander (2008, 36) betonar att arbetarrörelsens politiska och fackliga splittring under 1920-talet hade stor påverkan på den svenska arbetsmarknadens utveckling under 1920-talet.

Socialdemokraterna var under stora delar av 1920-talet djupt splittrade och saknade en konsekvent och politisk linje (Nycander, 2008, 61 och Bengt Schüllerqvist, 1992, 76-78). Schüllerqvist beskriver hur Socialdemokraterna under Per Albin Hanssons ledarskap på 1920-talet försvagades av en splittring mellan reformister och radikaler där ingen av grupperingarna kunde uppnå en stabil majoritet. Mellan åren 1926 och 1928 framträder två argumentationslinjer från Socialdemokraterna. 1926 präglas argumentationen av samarbete, folkhemmet och den lugna samhällsutvecklingen – därefter och fram till valet 1928 – av klasskamp och socialisering. Valet 1928 blev ett stort nederlag för Socialdemokraterna. I valrörelsen angreps de från både höger och vänster. Vänstern utmålade Socialdemokraterna som klassförrädare och högern anklagade dem för att i samarbete med kommunisterna driva Sverige närmare Sovjet. Med bakgrund i högerens retorik kom valet 1928 att beskrivas som ”Kosackvalet” (Schüllerqvist, 1992, 80-81).

Samförstånd och samarbete

Vid sidan av splittring och otydlighet framträder också en annan bild. På arbetsmarknaden fanns tendenser till samarbete. Swenson (2002, 96-97) beskriver hur industrimannen Christian Storjohann 1928 gör ett vågat uttalande när han menar att SAF bör betrakta LO och S som deras vänner med en gemensam fiende i kommunisterna. Jenny Jansson (2013, 314), som har studerat arbetarrörelsens studiecirkel under 1920- och 1930-talet, menar att det i hennes undersökningsperiod är tydligt att LO allteftersom lägger större vikt vid gemensamma intressen med arbetsgivarna samtidigt som LO distanserar sig från syndikalisterna (hädanefters SAC).

Janssons skildring av LO:s inställning till SAC är en intressant kontrast till bilden av LO som svagt och splittrat under 1920-talet. LO beskriver hur SAC saknar kontroll över sina medlemmar, hur organisationen agerar irrationellt och hur dess brist på disciplin ledde till negativa konsekvenser för LO, som betraktade sig själva som ”(...) *well-behaved, responsible, and hard-working people who followed the rules and respected other organizations (...)*” (Jansson, 2013, 310-311).

Jansson (2013, 311-312) menar vidare att LO gör en gränsdragning mellan den politiska högern och SAF, vilket i sin tur öppnar för att ett samarbete med arbetsgivarna inte betraktades som ett samarbete med den politiska högern. Samtidigt understryker Jansson

(2013, 312) att LO:s beskrivning av arbetsgivarna i källmaterialet inte enbart är positiv och lyfter till exempel fram förekomsten av kritik mot arbetsgivare som har svartlistat fackanslutna arbetare.

Kommunisterna, Socialdemokraterna, LO och antikommunismen

I litteraturen är det uppenbart att kommunisterna och SAC spelade viktiga roller för arbetarrörelsens utveckling under 1920-talet. De utmanade LO:s ledarskap och lyckades ett flertal gånger skapa majoriteter mot både Socialdemokraternas och LO-ledningens vilja. För att undvika öppen brytning valde LO:s ledning ofta att avstå från att ta konflikt (Svante, Nycander, 2018, 18).

Fram till 1928 hade såväl Socialdemokraternas som LO:s relation till kommunisterna skiftat (Schüllerqvist, 1992, 92, 203). Socialdemokraterna var splittrade och LO utnyttjade under 1920-talet motsättningarna dels inom Socialdemokraterna, dels mellan Socialdemokraterna och kommunisterna för att stärka sin egen ställning i förhållande till Socialdemokraterna. Tiden efter 1928 pekar flera forskare ut som en brytpunkt. De Geer (1992, 93) menar att någonting förändrades efter valet 1928. Han beskriver våren som konfrontativ, valrörelsen var ”bittrare än vanligt” men när hösten kom pratades det samförstånd och bjöds in till arbetsfredskonferens. Schüllerqvist (1992, 95-99, 108) menar att antikommunismen tillsammans med samarbetssträvandena på allvar växer fram hos Socialdemokraterna efter valet 1928. Till exempel beskyllde Socialdemokraterna kommunisterna för valförlusten och började efterfråga organiserade aktioner mot kommunister inom fackföreningsrörelsen. Delar av LO:s ledning ska i sin tur ha motsatt sig detta ”När nya krav ställdes på insatser mot kommunisterna försökte landssekreteriatet bromsa, dämpa och skjuta på framtiden.” (Schüllerqvist, 1992, 173).

1928 hamnade Gruvarbetarefackets ekonomiska och organisatoriska förbindelser med dess sovjetiska brödrfack i fokus (Schüllerqvist, 1992, 116). LO:s representantskap krävde på våren 1928 att förbindelserna skulle brytas. När Gruvarbetareförbundet nonchalerade beslutet avstod LO:s ledning från att agera. Året efter agerade dock LO:s ledning genom att tvinga fram en extra kongress där kommunisterna med några få rösters marginal förlorade omröstningen. Först runt åren 1932-1933 menar Schüllerqvist, (1992, 80, 180, 184-185, 203) att LO började inta en hårdare linje gentemot kommunisterna i fackföreningsrörelsen.

Nycander (2018, 18) ger en något annan beskrivning av LO:s inställning. Han menar att LO redan efter valförlusten 1928 påbörjade ”(...) en skoningslös kampanj mot kommunismen i de fackliga leden.”

Hos kommunisterna inträffade det saker under åren 1928 och 1929 som kom att påverka relationerna till Socialdemokraterna och LO. På Kominternkongressen 1928 skärptes tonläget mot Socialdemokraterna och kommunisterna lade om sin taktik i fackföreningsrörelsen till enhetsfront underifrån (Tom Olsson, 1980, 48-49). Syftet var att stärka det egna inflytandet och tränga undan Socialdemokraternas inflytande genom att mobilisera och övertyga arbetarna för kommunismens sak. Vanligtvis bedrevs enhetsfronten i kombination med förhandlingar och dialog med Socialdemokraterna och LO-ledningen. I och med omläggningen till enhetsfront underifrån försköts fokus från förhandlingar och dialog till skarp agitation i syfte att mobilisera och organisera arbetarna i Enhetskommittén och kommunistiska celler i arbetarrörelsen.

1929 splittrades Sveriges kommunistiska parti. En Sovjetlojal minoritet ledd av Hugo Sillén stannade kvar i partiet medan en majoritet ledd av Karl Kilbom bildade ett nytt parti. Förklaringarna till splittringen skiftar. Schüllerqvist (1992, 115) beskriver två förklaringar. Den ena förklarar splittringen som en efterdyning till interna konflikter i Moskva. Den andra, här hänvisar Schüllerqvist till Korpi, betonar att majoriteten av kommunisterna var lojala mot LO vars representantskap uttalade sig starkt emot enhetsfronttaktiken. I valet mellan Komintern och LO valde majoriteten att bryta med Komintern. Oavsett bakomliggande orsak är det uppenbart att åren 1928 och 1929 var omvälvande för de svenska kommunisterna och arbetarrörelsen.

1928, arbetsmarknadslagarna och arbetsfredskonferens

Utöver förändringarna i arbetarrörelsen under 1928 skedde även viktiga saker på arbetsmarknaden och i riksdagen. En borgerlig majoritet i riksdagen drev igenom lagar om arbetsdomstol och kollektivavtal. Socialdemokraternas motstånd mot lagarna förklarar Lundh (2010, 134) som taktiska utifrån ett hänsynstagande till kommunisterna.

Den tidigare beskrivna arbetsfredskonferensen som den borgerliga regeringen kallade till efter valsegern innebar nya kontaktytor mellan SAF och LO (Nycander, 2018, 18). Nycander beskriver detta som en framgång för dem industrimän som velat göra fackföreningsrörelsen till en samarbetspartner. Historikern och tidigare LO-medarbetaren Anders L Johansson (1989, 24-25) menar att LO inte hade någonting emot att delta i konferensen och att det finns flera tecken som talar för att det ägt rum en förskjutning från anti-kapitalistiska till pro-kapitalistiska attityder i fackföreningsrörelsen. De Geer (1992, 96) lyfter särskilt fram det tal som högermannen och socialministern Sven Lübeck höll när arbetsfredskonferensen öppnades. Lübeck adresserade parterna och pekade på de

möjligheter som de tillsammans genom samarbete skulle kunna skapa. Om facket lämnade klasskampsläran och kommunismen och om arbetsgivarna tog ett större ansvar för sina arbetstagare och anförtrorde dem med information skulle de låsta positionerna kunna överges. En annan sak som inträffade 1928 och som beskrivs av Jesper Hamark (2014, 24) var att fackets ekonomiska och medlemsmässiga styrka ökade. Han menar att fackföreningsrörelsen från 1928 hade betydligt större möjligheter att stå emot långdragna konflikter på arbetsmarknaden.

1.2.2 1930-talet

När 1920-talet över gick i 1930-tal var den ekonomiska depressionen påtaglig, även om Sverige klarade sig bättre än många andra europeiska länder (Lundh, 2010, 149-151). Efter krisen började nya tillväxtindustrier att växa fram och nationella investeringar gjordes i bostäder och infrastruktur. I politiken återtog Socialdemokraterna regeringsmakten 1932 och behöll den under återstoden av 1930-talet (Bondeförbundets sommarregering 1936 undantaget).

Kohandeln och Socialdemokraterna i regeringsställning

När Socialdemokraterna återtog makten var det ett annorlunda parti än det som hade förlorat makten i valet 1928 (Schüllerqvist, 1992, 200). Bilden av ett kompromiss- och samförståndsinriktat parti framträder tydligt efter 1932 och förstärks ytterligare genom Kohandeln med Bondeförbundet 1933. Den ekonomisk-politiska kursen lades om mot att lösa arbetslösheten och minska de sociala motsättningarna, något som i sin tur kan ha bidragit till att även minska konflikten mellan fack och arbetsgivare (Lundh, 2010, 169). Kohandeln beskrivs som ett tecken på att någon socialistisk omvälvning inte var att vänta då regeringen sökte samarbete snarare än konfrontation (De Geer, 1992, 97 samt Birger Simonsson, 1989, 49). Den nya regeringen ställde folkhemsbygget i fokus, välkomnade ekonomisk tillväxt och accepterade rationaliseringar. De Geer menar att detta gjorde att företagsvärlden uppskattade den nya socialdemokratiska regeringen.

Förändringar i SAF och arbetarrörelsen

Under 1930-talet växte LO kraftigt medlemsmässigt och ekonomiskt. Dessutom började organisationen centraliseras allt mer (De Geer, 1992, 98). Samtidigt befann sig SAF i början av 1930-talet i ett läge där medlemsantalet sviktade och förmågan att tillämpa sektorsövergripande lönekontroll hade försvagats (Swenson, 2002, 94-95, 106-107). Med

valet av Gustaf Söderlund till ny verkställande direktör för SAF 1931 inträffade dock en förändring som Swenson menar skulle få stor betydelse. Söderlund som kom till SAF från Wallenbergfären stärkte snabbt bandet mellan SAF och bankerna. Detta komma att få stor betydelse för forrådet av en *cross class alliance*.

Under byggnadskonflikten 1933-1934 satte storbankerna, som tidigare hållit sig undan arbetsmarknadskonflikter, ett moratorium på byggnadslånen (Swenson, 2002, 107-108). Tidigare hade oorganiserade byggherrar kunnat kringgå SAF:s lockouter på byggarbetsplatser genom beviljas spekulativa lån. Dessa pengar används ofta till löner för lockoutade arbetare. Den möjligheten stängdes nu och istället kunde SAF tvinga fram en solidarisk lönepolitik för den inhemska byggsektorn. Något som i sin tur välkomnades av den exportberoende tillverkningsindustrin och dess fackförbund. Genom detta var grunden lagd för en *cross class alliance* mellan SAF, LO:s ledning, exportberoende fackförbund som Metall, Socialdemokraterna och Bondeförbundet. Tillsammans kunde de driva en solidarisk lönepolitik mellan de inhemska och exportberoende sektorerna, stärka kontrollen över arbetsmarknaden och skapa en långsiktig stabilitet genom samarbete (Swenson, 2002, se till exempel 107-120). Flera forskare (bland annat Swenson, 2002, 97-98 samt Hamark, 2014, 24) pekar på att SAF förändrade sin användning av lockoutvapnet. Förvisso fortsatte SAF att använda storskaliga lockouter som ett hot under 1930-talet, men LO utgjorde inte längre det huvudsakliga målet. Istället handlade om att komma åt lönenivåerna i skyddade sektorer med relativt höga löner, så som byggnadssektorn, och den fackliga vänsteroppositionen.

Saltsjöbadsavtalet

1938 tecknades det huvudavtal mellan SAF och LO som under namnet Saltsjöbadsavtalet ofta har kommit att symbolisera den svenska modellens födelse. Ett antal faktorer beskrivs spela en viktig roll. Det handlar om viljan från parterna att motverka statlig inblandning, en framvuxen insikt om vinster av samarbete och LO:s ökade styrka.

Parternas motstånd mot statlig inblandning på arbetsmarknaden aktualiserades genom den statliga Nothinkommittén som tillsattes 1934 med uppdrag att se över det arbetsmarknadspolitiska området (De Geer, 1992, 100). I och med detta sträckte Söderlund ut en hand till LO i syfte att tillsätta en egen kommitté, Arbetsmarknadskommittén, utan statlig inblandning. Kommittén tillsattes 1936 och två år senare slöts Saltsjöbadsavtalet. Arbetsmarknadskommitténs och Saltsjöbadsavtalet är dock föremål för en omfattande vetenskaplig debatt där arbetarrörelsens stärkta position, samarbetet mellan parterna och lagstiftningshotet står i fokus.

Joacim Waara (2017, 40-44, 47-48, 56-57), som liksom Korpi utgår ifrån ett maktresursperspektiv, har undersökt förhandlingsstyrkan mellan SAF och LO från 1930-1970. I sina slutsatser ifrågasätter han Swensons *cross class alliance* analys. Han menar att maktresurserna från sent 1930-tal var till LO:s fördel. SAF, som 1928 välkomnade arbetsmarknadslagarna, beskrivs från mitten av 1930-talet bli allt mer negativt inställda till arbetsmarknadslagstiftning. Arbetarrörelsen använde sin tur det fördelaktiga styrkeförhållandet till att pressa SAF till förhandlingsbordet. Hade SAF inte gått LO till mötes ifråga om Saltsjöbadsavtalet hade den Socialdemokratiska regeringen kunnat stifta arbetsmarknadslagar i enlighet med LO:s intressen.

Samtidigt menar Nycander med flera (2008, 91, 120; Bertil Kugelberg, 1989, 95-96; Anders L. Johansson, 1989, 31, 32 samt Jansson, 2013, 312) att tillsättandet av Arbetsmarknadskommittén liksom viljan att motverka statlig inblandning var ömsesidig från SAF och LO. Nycander går så långt att han menar att lagstiftningshotet överbetonas och påtalar att de borgerliga var i majoritet i riksdagens båda kammare när Arbetsmarknadskommittén tillsattes 1936.

Ett antal år innan Saltsjöbadsavtalet slöts menar flera forskare att parterna började se vinster i att samarbeta. De Geer (1992, 97) menar till exempel att samförståndsandan på allvar började utvecklas under 1930-talet. Även Sten Edlund (1989, 67) är inne på samma sak, men lägger tonvikten vid Arbetsmarknadskommittén som en ny arena för samarbete där parterna blev "(...) besjälade av en samarbetsvilja som inte bara var betingad av lagstiftningshot.". Anders L Johansson (1989, 29) anför istället att samarbetsambitionerna började dyka upp redan under sent 1920-tal men att Ådalshändelserna och depressionen ledde till en återgång mot mer av konflikt där LO bland annat avbröt arbetsfredssamtalen 1931.

LO:s växande styrka – ekonomiskt, medlemsmässigt och organisatoriskt – från och med sent 1920-tal och framåt lyfts fram av flera forskare. Lundh (2010, 181) menar att LO:s växande styrka i kombination med positionsförflyttningar i frågan om motståndet mot rationaliseringar gjorde att parterna kunde närma sig varandra. De Geer (1992, 98) menar att den utredning som LO tillsatte 1936 med uppdrag att titta på en centralisering av beslutsbefogenheterna spelade en stor roll då "En stark organisationsstruktur på ömse håll var en förutsättning för den samarbetsstrategi som växte fram". Simonsson (1989, 47-50) understryker dock att de centraliseringskrav som lyftes fram i Arbetsmarknadskommittén, och som länge varit ett krav från SAF, inte möttes av någon större entusiasm på LO:s representantskap när Saltsjöbadsavtalet behandlades 1938. Nycander (2008, 87, 125) anser

att det är en felaktig utgångspunkt att beskriva fackföreningsrörelsen och Socialdemokraterna som de drivande bakom Saltsjöbadsandan. Han poängterar istället att en fackförening formas av det motstånd den möter. I takt med att LO centraliserades och att LO:s ledning stärkte sin position uppfattade SAF att LO höll på att utvecklas till en mer pålitlig samarbetspartner.

1.2.3 1940-talet

Världskrig, fortsatt samarbete och nya sammanstötningar

Ett knappt år efter att Saltsjöbadsavtalet ingåtts bröt andra världskriget ut. Mobiliseringen ledde till arbetskraftsbrist, särskilt av yrkesutbildad arbetskraft (Lundh, 2010, 152). Under världskriget fortsatte parterna att samarbeta allt tätare. Waara (2017, 40, 57) menar att krigstiden är den enda tid då *cross class alliance* analysen faktiskt är applicerbar. Tiden före och tiden efter världskriget menar Waara istället dominerades av arbetarrörelsens fördelaktiga styrkeförhållande gentemot arbetsgivarna. De Geer (1992, 102-104, 107) menar tvärtom att samförståndet växte sig allt starkare såväl under som efter kriget. Han lyfter fram att parterna slöt ett flertal viktiga samarbetsavtal under åren 1942, 1944, 1946 och 1948. Vidare menar han att både metallstrejken 1945 och livsmedelskonflikten 1953 bör vara att betrakta som undantag i en utveckling som gick allt mer mot samförstånd och samarbete.

Lundh (152-153, 160-163) beskriver hur 1940-talet förde med sig rationaliseringar och teknisk utvecklingen genom fordism, arbetsstudier och löpandebandproduktion. Efter världskriget befann sig Sverige, som klarat sig undan krigets förstörelse, i ett mycket gynnsamt läge för både arbetsmarknaden och exportsektorn. Lundh beskriver vidare hur arbetsgivarna efter kriget var drivande i att skapa en ny lönebildningsmodell som skulle bidra till att minska företagens konkurrens om arbetskraften och hålla nere de allmänna lönekostnaderna. Samtidigt med detta formade sig LO kring en solidarisk lönepolitik. Här invänder dock Erik Bengtsson (2019, 20) som menar att den löneförhandlingsmodell som växte fram under sent 1940-tal och under 1950-talet ska betraktas som en socialdemokratisk produkt. Idén om att industrin ska vara löneledande härstammar enligt Bengtsson inte från SAF eller en *cross class alliance* under 1930-talet utan från 1950-talet då lönepolitiken integrerades in i den ekonomiska politiken.

1.3 Teoretiska perspektiv

De teoretiska perspektiven på detta område domineras av å ena sidan Korpi och å andra sidan Swenson. I grund och botten är det en debatt om vilket av två teoretiska ramverk som

tonvikten ska läggas vid för att förstå den svenska modellens framväxt. Korpi (2006, 3) utgår i sin forskning från ett maktresursperspektiv som handlar om att makt fördelas mellan politiska rörelser och att arbetarrörelsen genom sin organisering får politisk makt genom partier och fackföreningsrörelsen. Socialdemokraterna vinner och behåller regeringsmakten från 1932 och fackföreningsrörelsen växer både ekonomiskt och medlemsmässigt. Maktresursen, som därmed är till arbetarrörelsens fördel, används sedan till att forma den svenska arbetsmarknadsmodellen. Både Waara och Bengtssons artiklar som refererats till tidigare utgår i delar från detta perspektiv.

Swensons (2002, 120) teoretiska perspektiv utgår istället från arbetsgivarna som aktörer som ingår allianser och samarbeten som de bedömer gynnar deras intressen. I dessa allianser och samarbeten krävs ett givande och ett tagande från både sidor. Nycander och Bergs är exempel som refererats till i tidigare forskning och som i delar utgår ifrån Swensons perspektiv.

I den replikväxling som ägde rum mellan dem två efter att Swenson publicerat sin bok framträder en intressant motsättning. Korpi (2006, exempelvis, 171, 181, 182) menar att Swenson bortser från vad som varit arbetsgivarnas *first order preferences*. Det vill säga, ville arbetsgivarna verkligen ingå samarbeten och genomföra de reformerna som de samtyckte till? Eller handlade det snarare om att arbetsgivarna hade behövt revidera sina preferenser till följd av en starkare arbetarrörelse? Swenson (2017, 2) invänder här och menar att det visst kan vara så att arbetsgivarna reviderat sina förslag, men att detsamma även bör gälla för arbetarrörelsen. Båda parterna har ju kompromissat för att möjliggöra samarbetet.

Den teoretiska konflikten som framträder är alltså inte enbart en konflikt mellan arbetarrörelsens maktresurs i förhållande till arbetsgivarnas sökande efter allianser och samarbete för att uppnå sina intressen. Det är också en konflikt om hur man ska betrakta de bakomliggande viljorna i SAF och LO. Korpis resonemang utgår ifrån att om arbetsgivarna behövt ändra sina preferenser (mer än arbetarrörelsen) är det ett bevis på att arbetarrörelsen har varit den dominerande parten som pressat arbetsgivarna till att samtycka. Eller för att lägga den teoretiska konflikten närmare den här uppsatsens syfte, uppstod samarbetet och samförståndsandan för att arbetarrörelsen stärkte sin makt? Eller uppstod det genom förändringar och skeenden som möjliggjorde en politisk allians?

Jag lutar åt det senare och väljer att vid sidan av Korpi och Swensons perspektiv utgå från det teoretiska ramverk som Margaret Weir använder sig av i sin bok *Politics and Jobs* som behandlar den amerikanska arbetsmarknadens institutionella utveckling under 1900-talet.

Det finns likheter mellan Weir och Swenson, båda betonar politiska allianser och institutioner före förutbestämda preferenser. Weir (1992, 18-19) betonar vidare vikten av att förstå och identifiera hur tidigare beslut och valda inriktningar kan begränsa utrymmet såväl som skapa nya möjligheter för institutionell utveckling.

Vidare menar Weir (1992, 24-25) att politiska allianser och samarbeten skapas av politiska processer snarare än genom förutbestämda preferenser. Inom organisationer kan omfattande preferensvariationer förekomma mellan medlemmarna och olika intressegrupperingar. Det gör att politiska aktörer, så som i detta fall, LO och SAF, inte sällan får antas vara ambivalenta i sina preferenser. Till detta lägger hon faktumet att politiska aktörer är medvetna om att förslag eller reformer behöver stabila allianser för att kunna överleva politiska attacker.

Weir (1992, 24-25) lyfter fram två faktorer som särskilt avgörande för hur grupper definierar sina politiska förslag och formar sina allianser. En faktor är hur institutioner fungerar som arenor för samarbete. Där kan aktörer identifiera vad som är politiskt möjligt, vilka allianser som kan ingås och vilka stabila majoriteter som kan skapas. En annan faktor är hur förslagen paketeras. Paketeringen handlar om hur förslaget läggs fram, vilket sammanhang det sätts i och vilka historiska associationer det kopplar an till. Detta menar Weir spelar en avgörande roll för att ett förslag eller en reform ska kunna få stöd – men framförallt kunna behålla ett tillräckligt stöd när förändringar inträffar.

Genom att applicera Weirs teorier på den tidigare forskningen som presenterats ovan kan ett teoretiskt ramverk för uppsatsen konstrueras. I den tidigare forskningen beskrivs hur arbetarrörelsen och arbetsgivarna under 1920-talet led av interna motsättningar och splittring. Något som talar för att organisationernas preferenser inte var förutbestämda. Det stökiga 1920-talet kan även förstås som en tid då parterna blev varse behovet av stabila politiska allianser. Arbetsfredskonferensen 1928, arbetsfredsamtalen som följde, Kohandeln 1933, tillsättandet av den statliga Nothinkommittén 1934 och slutligen Arbetsmarknadskommittén 1936 blir exempel på hur initiativ och beslut påverkar den institutionella utvecklingen genom nya möjligheter och nya begränsningar. Dessa utgör även (nya) institutioner, eller åtminstone arenor, där det går att identifiera vad som är politiskt möjligt och vilka allianser som kan ingås. Slutligen kan samlingssträvandena under 1930-talet utgöra historiska associationer och det statliga trycket genom Nothinkommittén ett aktuellt sammanhang i vilket Arbetsmarknadskommittén och Saltsjöbadsavtalet paketeras till stabila politiska institutioner.

1.4 Källmaterial och Metod

I denna del presenteras källmaterialet, begränsningar och fördelar i detsamma samt det metodologiska tillvägagångssättet som undersökningen är genomförd på.

1.4.1 Källmaterial

Uppsatsens källmaterial utgörs av delar av Svenska Arbetsgivareföreningens styrelseberättelser under perioden 1920-1950. Källmaterialet finns i Svenskt Näringslivs arkiv hos Centrum för Näringslivshistoria. Materialet är en primärkälla till att besvara uppsatsens frågeställningar. Källmaterialet utgörs av två kapitel där beskrivningar av LO ges. Det första kapitlet redogör för händelser inom arbetarrörelsen. Det andra kapitlet redogör för arbetet inom Arbetsmarknadskommittén.

Kapitlen går under olika namn under tidsperioden, vilket redogörs för nedan. I undersökningen har jag dock, för att underlätta läsförståelsen, valt att konsekvent kalla det första kapitlet för "Arbetarrörelsen" och det andra kapitlet för "Arbetsmarknadskommittén".

Kapitlet som berör synen på arbetarrörelsen heter i källmaterialet 1920 den "Den svenska fackföreningsrörelsen". 1921 byter kapitlet namn till "Den svenska arbetarrörelsen" och heter så fram till 1946. 1947 byter kapitlet namn till "Arbetarnas organisationer" och heter så under återstående del av undersökningsperioden.

Kapitlet som i källmaterialet berör SAF:s relation till LO i samarbetet inom Arbetsmarknadskommittén dyker upp första gången 1936 och heter då "Överläggning med landsorganisationen". Från 1937 heter kapitlet "Arbetsmarknadskommittén" och heter så fram till 1949 då det byter namn till "Samarbetet med arbetarnas och tjänstemännens organisationer samt företagsnämnderna" vilket det heter under återstående del av undersökningsperioden.

1.4.2 Fördelar och begränsningar i källmaterialet

Källmaterialet är tidigare inte undersökt utifrån dessa frågeställningar. Att källmaterialet är en primärkälla för besvarandet av frågeställningarna och att det dessutom är relativt otillgängligt då det endast finns i ovan redogjorda arkiv bidrar till att källmaterialet blir forskningsmässigt intressant. Att tidigare forskning på området framförallt har utgått ifrån källmaterial tillhörande arbetarrörelsen (se till exempel Korpi 2006, 206 eller Waara, 2017, 39) gör att denna undersökning kan bidra till att belysa denna del av den svenska arbetsmarknadens historia från ett perspektiv såväl som källmaterial som är förhållandevis utforskat.

Ytterligare en omständighet som påverkar källmaterialet i förhållande till tidigare forskning är faktumet att det är av en halvpublik karaktär. Här skiljer sig materialet från det material från SAF som Waara och Swenson har studerat. Waara har framförallt undersökt SAF:s tidning *Industria*, som är ett publikt material, medan Swenson framförallt har studerat minnesanteckningar och annat material av mer privat karaktär. Det finns givetvis för- och nackdelar med alla tre typer av källmaterial. Samtidigt menar jag att källmaterialets styrka ligger i att det rör sig i gränslandet mellan det privata och det publika. Det är ärligt samtidigt som det är subjektivt. Det är tydligt samtidigt som det är avvägt.

Källmaterialets innehåll bör utgöras av sådant som SAF har ansett har varit prioriterat att lyfta fram till sina medlemmar, tillika uppdragsgivare. Styrelseberättelserna får därför antas vara en sammanfattning av de viktigaste tilldragelserna som SAF:s styrelse anser att deras medlemmar bör känna till. Detta gör att man bör kunna anta att innehållet i källmaterialet inte skiljer sig radikalt åt i förhållande till mer privat korrespondens inom SAF. Det får anses troligt att medlemmen känt igen sig i styrelseberättelsernas beskrivningar. Samtidigt bör SAF:s styrelse ha varit medveten om att materialet kan komma att nå en bredare publik genom till exempel media. Det gör säkerligen att vissa saker utelämnas, men också att det som väl lyfts fram bör ha varit att betrakta som någonting som SAF kunde stå för gentemot både medlemmarna och en bredare allmänhet.

Då undersökningen är begränsad i sitt källmaterial är det givetvis så att det finns perspektiv på framväxten av samarbete och samförstånd på den svenska arbetsmarknaden som inte kommer till tals. Däremot kommer förhoppningsvis uppsatsens resultat att kunna bidra till att ytterligare pusselbitar kan läggas till förståelsen för framväxten av samförståndsandan och förändringarna i den svenska arbetsmarknadspolitiken under undersökningsperioden.

Det ska även sägas att SAF givetvis i allt från tidningar och artiklar till andra dokument under undersökningsperioden med stor sannolikhet uttrycker andra saker om LO än vad som framgår i källmaterial. Att försöka kartlägga detta inom ramen för denna uppsats är inte möjligt och det är inte heller ambitionen. Ytterligare en aspekt som förtjänar att belysas är faktumet att LO inte kommer till tals i källmaterialet. Källmaterialets ensidighet är därför både dess styrka och dess svaghet. Det som beskrivs är inte hela bilden – men man får anta att det till stor del är SAF:s samtida ögonblicksbilder.

1.4.3 Metod

Forskningsansatsen för undersökningen är kvalitativ och syftar till att genom textanalys tolka, förstå och identifiera framväxten av samförståndsandan utifrån hur SAF, i sina styrelseberättelser, ser på LO. Undersökningen kommer att genomföras som en kvalitativ textanalys med vissa hermeneutiska inslag. Undersökningen genomfördes i ett antal steg som redogörs för nedan.

Först studerades det valda källmaterialet övergripande i syfte att bedöma om det skulle kunna gå att använda för undersökningen. När den bedömningen var gjord, påbörjades läsning av tidigare forskning och i syfte att öka förståelsen för sammanhangen, tiden och aktörerna som undersökningen berör.

Därefter genomfördes en första fördjupad läsning av källmaterialet i syfte att identifiera mönster i materialet och skeenden som beskrivits i den tidigare forskningen. Efter den fördjupade läsningen av källmaterialet återupptogs läsningen av tidigare forskning i syfte att fördjupa förståelsen för de mönster och skeenden som identifierats i den fördjupade läsningen. I samband med detta gjordes även en bedömning av det teoretiska ramverkets applicerbarhet utifrån den tidigare forskningen.

Därefter genomfördes ytterligare en fördjupad läsning av källmaterialet i syfte att besvara frågeställningen. I samband med denna fördjupade läsning genomfördes också undersökningen genom att kronologiskt, utifrån i källmaterialet redovisade perioder, identifierade mönster och förändringar i beskrivningarna. I detta kan det vara värt att påtala att även icke-förändringar av beskrivningar inom kategorier självklart studerats och kan vara av minst lika stort intresse som en förändring av beskrivningarna.

Undersökningens resultat analyserades därefter och genom detta besvarades frågeställningen. Utifrån svaret på frågeställningen kunde sedan ytterligare slutsatser dras i relation till tidigare forskning och det teoretiska ramverket. Dessa slutsatser bidrar i sin tur uppsatsens syfte.

1.4.4 Några ord om kvalitativ analys i ekonomisk historisk forskning

Ekonomisk-historisk forskning ofta är kvantitativt fokuserad. Samtidigt är merparten av den tidigare forskningen på detta forskningsområde huvudsakligen kvalitativ. Det gör att denna undersökning inte avviker från tidigare studier på området, men likväl från hur ekonomisk-historisk forskning brukar bedrivas. Därför finns det en poäng i att ge en kort kommentar om valet av kvalitativ metod och textanalys i denna undersökning.

Kvalitativ textanalys ger naturligt ett utrymme för subjektivitet på ett sätt som en kvantitativ undersökning inte ger. Därför är det viktigt att undersökningens metodologi och källmaterial tydligt redogörs för, vilket jag gjort ovan. På så sätt kan undersökningen replikeras och valideras. Att utifrån uppsatsens syfte och frågeställning genomföra den här undersökningen med någon form av kvantitativ metod hade med stor sannolikhet inneburit att många av de små, men viktiga nyanser och beskrivningar som kvalitativt går att utläsa ur källmaterialet inte hade kommit till sin fulla rätt.

2. Undersökningen

Undersökningen genomförs genom att innehållet i kapitlen Arbetarrörelsen och därefter Arbetsmarknadskommittén kronologiskt redovisas. För att underlätta läsbarheten av undersökningen redovisas kapitlet Arbetarrörelsen, som sträcker sig över hela tidsperioden, i femårsperioder (dvs. åren 1920-1924, 1925-1929 osv., den sista femårsperioden omfattar dock av praktiska skäl sex år). Kapitlet Arbetsmarknadskommittén, som sträcker sig från åren 1936-1950 redovisas istället i tre perioder, en period med åren innan världskriget, åren 1936-1938, en period med åren under världskriget, år 1939-1945, samt en period med åren efter världskriget, år 1946-1950. Varje period inleds med kort sammanfattande analys av innehållet i periodens styrelseberättelser.

När det kommer till referenserna i undersökningen, som ser ut enligt följande (SAF, år, sida) kan det vara värt att påtala att SAF i detta sammanhang betyder SAF:s styrelseberättelse. Särskilt värt att notera är att årtalet står för året som styrelseberättelsen avser och inte året som styrelseberättelsen skrevs. Detta avsteg från praxis menar jag är motiverat ur möjligheten att granska och validera uppsatsen då risken för oklarheter eller missförstånd hade varit större om jag hänvisat till händelser under ett år för att sedan referera till efterföljande år när styrelseberättelsen författades. Sida betyder sidan i styrelseberättelsen. Således betyder till exempel (SAF, 1938, 40) SAF:s styrelseberättelse för år 1938 sidan 40. I den första referensen till varje nytt år som beskrivs omfattar sidhänvisningen samtliga sidor i kapitlet. Mer information om källmaterialet finns i Käll- och litteraturförteckningen.

2.1 Arbetarrörelsen

2.1.1 1920-1924

I varje styrelseberättelse under femårsperioden inleds kapitlet med en angivelse av aktuellt medlemsantal i LO samt övergripande organisatoriska förändringar så som anslutning av nya fackförbund. Denna redogörelse är till sin omfattning och framställning oförändrad under perioden. Sammantaget präglas perioden av tre huvudfrågor. För det första beskrivs att kommunisternas styrka växer, om än från en förhållandevis svag position. För det andra påbörjas en övergång till industriförbund, men den stöter mot slutet av perioden på vissa problem. För det tredje riktas kritik mot framförallt Metall i fråga om arbetsgivarregister och hemliga blockader.

I 1920 års styrelseberättelse beskrivs hur LO:s ställning har stärkts i förhållande till SAC och kommunisterna då de "(...) under året vunnit mark mot sina radikala vedersakare, syndikalisterna och det inom Landsorganisationen opererande bolsjeviksympatiserande Fackliga Propagandaförbundet." (SAF, 1920, 56).

I styrelseberättelsen för 1921 beskrivs att de "(...) kommunistiska cellbyggarna (...)" inom LO är förhållandevis små, men ökar (SAF, 1921, 49-50).

I styrelseberättelsen för 1922 meddelas att LO:s kongress har tagit ett beslut om att övergå till industriförbund inom tre år, något som väckte starka protester från de förbund som därmed kommer att läggas ner eller kraftigt försvagas (SAF, 1922, 70-71). Kongressen ska vidare inte ha fattat några radikala beslut i taktiken mot arbetsgivarna "Trots anlopp från representanter för kommunistiska och syndikalistiska »celler» (...)" (SAF, 1922, 70). Bland annat ska ett förslag om insamlande av information av bland annat ekonomiska och verksamhetsmässiga förhållanden på arbetsplatser genom ett arbetsgivarregister ha avslagits. Arbetsgivarregister tillämpas dock redan i Metall. Vidare behöll kongressen sitt tidigare principbeslut om att inte engagera sig i SAC:s blockader. Vidare beskrivs hur SAC har stagnerat medlemsmässigt och att Sveriges vänstersocialistiska parti, som splittrats ur kommunistiska partiet nu har återvänt till Socialdemokraterna.

I styrelseberättelsen för 1923 påtalas att SAC inte angivit någon medlemsredovisning för året. Relationen mellan SAC och LO har försämrats med anledning av beslutet om att övergå till industriförbund, vilket SAC motsätter sig (SAF, 1923, 62). Kommunisterna i fackföreningsrörelsen som "(...) inskränker sin verksamhet till revolutionär cellbildning inom fackföreningarna (...)" (SAF, 1923, 62) står dock bakom LO i detta. Därefter redogörs för hur de norska och svenska kommunisterna befunnit sig i konflikt med ledningen i

Moskva. De norska kommunisterna i Arbetarpartiet lämnade den kommunistiska internationalen medan de svenska kommunisterna slutligen ska ha lagt sig för ledningen i Moskva. Att de svenska kommunisterna ska lyckas med sina strävanden att upprätta en skandinavisk kommunistisk central bedöms inte som särskilt trolig.

I styrelseberättelsen för 1924 redogörs för att det pågående arbetet med att införa industriförbund möter skarp kritik från flera av de berörda förbunden (SAF, 1924, 65-67). Därefter följer en lång kritisk redogörelse över hur Arbetsgivarregistret, som beskrivs som en SAC-produkt, tillämpas inom Metall. Utifrån detta uppmanar SAF sina medlemmar till ”En hög grad av vaksamhet (...) mot den till sin natur avtalsstridiga registerverksamheten.” (SAF, 1924, 66-67). Metall ska dessutom ha fastställt regler för hemlig blockad. Hemlig blockad beskrivs som ett stridsverktyg att använda istället för öppen strejk. SAF menar att detta är att betrakta som ett angrepp i syfte att på hemlig väg underminera kollektivavtalet. SAC:s medlemsantal, som har ökat, redovisas därefter. Avslutningsvis beskrivs hur den före detta kommunistledaren Z. Höglund har uteslutits från Sveriges kommunistiska parti efter att ha hamnat i onåd hos ledningen i Moskva. Han ska i samband med detta ha tagit en stor grupp medlemmar med sig från Sveriges kommunistiska parti. SAF beskriver vidare hur Höglund och hans anhängare nu verkar närma sig Socialdemokraterna och beskriver vidare att det är tydligt att Sveriges kommunistiska parti lyder under Moskva.

2.1.2 1925-1929

Styrelseberättelserna under perioden inleds, likt föregående period, med en redogörelse över medlemsantal och eventuella övergripande organisatoriska förändringar. Ett antal skillnader framträder dock. 1925 redovisas medlemsantalen i respektive förbund i en tabell, något som inte förekommit under tidigare period, och inte heller återkommer under perioden. Dessutom redovisas LO:s ekonomiska ställning för första gången i styrelseberättelsen 1928. Den ekonomiska ställningen redovisas även i styrelseberättelsen det efterföljande året. Perioden präglas av ett flertal kritiska beskrivningar av LO-ledningens förmåga att hålla samman och leda organisationen. Dessa är framförallt kopplade till hanterandet av industriförbundsprocessen som drar ut på tiden, oförmågan att möta kommunisternas landvinningar inom fackföreningsrörelsen och växande monopolistiska tendenser inom ett antal fackförbund. Samtidigt framträder, mot slutet av perioden, tendenser till att erkänna LO:s relativa styrka, vilket stöds av att den ekonomiska redovisningen förs in i styrelseberättelsen 1928. I styrelseberättelserna 1928-1929 sker även en märkbar förändring

i hur LO och Metall beskrivs hantera kommunisterna. Vad gäller SAC förekommer en process, som under perioden hinner ta flera vändningar, om anslutning till LO.

I styrelseberättelsen för 1925 genomförs en större redovisning av LO:s pågående process med att övergå till industriförbund (SAF, 1925, 61-68). Detta beskrivs ha efterfrågats av flera arbetsgivare. I den långa redogörelsen som följer tecknas en bild av en seg process där LO och dess förbund har märkbara problem med att fatta beslut och genomföra övergången som skulle ha genomförts 1925. Redogörelsen avslutats med en skissad tabell över hur medlemmarna skulle fördelas i de nya förbunden. Detta kan tänkas förklara förekomsten av en tabell över de befintliga förbunden i kapitlets inledning. Därefter följer en kritisk redogörelse över hur monopolitiska drag och skråtendenser förekommer i fackföreningsrörelsen. SAF menar att detta leder till att LO:s medlemmar ges företräde till arbeten och att unga får svårt att komma i arbete. Ytterligare ett orosmoment som identifieras är den utredning som LO tillsatt om att upprätta strejkbrytarregister på förslag från en fackförening i Göteborg som ska ha infiltrerats av kommunister. Höglund och hans anhängare ska ha anslutit sig till Socialdemokraterna.

I styrelseberättelsen för 1926 beskrivs hur övergången till industriförbund fortsätter att dra ut på tiden (SAF, 1926, 47-50). Ett beslut skulle ha tagits på kongressen 1926, men då ett flertal förbund fattat beslut om att motsätta sig övergången har LO:s ordförande meddelat att inga påföljder kommer att ske förrän vid nästa kongress 1931 mot de förbund som vägrar underkasta sig övergången.

Vidare redogörs för att de monopolitiska tendenserna inom LO och den konflikt som finns mellan monopolister och motståndare mot detsamma tydligt framträdde på LO-kongressen. Kongressen beskrivs ha gjort ett försiktigt uttalande som varnar för slutna fackföreningar och påtalar att fackföreningsrörelsen bör vara öppen för alla arbetare. SAF menar dock att detta uttalande mest var för syns skulle ”Sedan denna handtvagning skett, är det endast för monopolisterna att ogenerat göra om och ytterligare utveckla vad som redan praktiserats.”(SAF, 1926, 49). Inte heller motståndarna, i till exempel Metall, menar SAF har rena händer och hänvisar till deras registerverksamhet. ”De äro närmare besett lika goda monopolister allesamman” (SAF, 1926, 49). Utifrån problemen med industriförbundsövergången och konflikten om monopolism menar SAF att det är tydligt att LO ”(...) lider av en mycket svag sammanhållning.” (SAF, 1926, 48).

Vidare beslutade kongressen att uttala sig positiv till utjämning av löneskillnader mellan olika arbetsgrupper. Uttalandet beskrevs som ”Ett platoniskt uttalande men intet reellt ingripande.”(SAF, 1926, 49). Detta eftersom att kongressen samtidigt avlog ett förslag från

de exportorienterade förbunden om att förbjuda strejkverktyget från att användas för att pressa fram höjda löner om det skulle skada andra arbetares levnadsstandard. Kongressen avslög ett yrkande om strejkbrytarregister och rekommenderade istället "(...) stärkt agitation för solidariteten." (SAF, 1926, 49). Kongressen uttalade vidare att LO ska undersöka om SAC kan uppgå i LO, något som dock SAC inte antas vara benägna att vilja göra. Kommunisterna beskrivs avslutningsvis fortsätta bygga celler inom LO och tecken på att deras arbete är fruktsamt syns runtom i landet. "Men den frukt de sätter är fördärvlig icke blott för samhället och dess näringsliv utan även arbetarna själva." (SAF, 1926, 50).

I styrelseberättelsen för 1927 återkopplar man till föregående styrelseberättelse och lyfter återigen frågorna om den försenade industriförbundsövergången (SAF, 1927, 50-52). Man beskriver vidare hur "Ledningens vanmakt trädde tydligt i dagen (...)" utifrån problemen med monopolfrågan (SAF, 1927, 50). Den oro som uttrycktes i förra styrelseberättelsen över monopoltendenserna menar man nu har blivit allt verkligare. Monopolismen beskrivs försvaga LO:s sammanhållning, skada landets ekonomi och stänga unga arbetare ute. Byggnadsförbunden (Byggnads) beskrivs försöka tillskansas sig arbeten som tidigare utförts av arbetare inom andra förbund vilket spär på konflikten. Det uttalande som LO har gjort om att undvika den typen av tvister beskrivs som en "(...) from önskan, vars ofruktbarhet mer och mer träder i dagen." (SAF, 1927, 51).

Vidare beskrivs hur kommunisterna fortsätter sitt cellbygge och gör nya landvinningar. Allt fler fackföreningar beskrivs ha tagits över av kommunisterna. Många fackföreningar beskrivs försöka värja sig från kommunisterna, men att "Det är svårt eller snarare omöjligt att uppdraga säkra demarkationslinjer för det kommunistiska inflytandet inom fackföreningsrörelsen." (SAF, 1927, 51). Samtidigt beskrivs den svenska kommunistiska rörelsen som måttlig i sin omfattning och det påtalas att den svenska fackföreningsrörelsen ser ut att ta efter den antikommunistiska våg som går genom fackföreningsrörelser i flera europeiska länder. Hos Socialdemokraterna beskrivs dock den före detta kommunisten Höglund ha vunnit marks. "Partiets enhetlighet är omtvistlig, och dess ordförande kommer ibland till korta för en mindre sakligt stark än stortalig oppositionsfraktion." (SAF, 1927, 52). Avslutningsvis beskrivs hur SAC fortfarande inte redovisat sin verksamhet för 1927. Det spekuleras i att SAC är på tillbakagång medlemsmässigt och ekonomiskt vilket kan tala för att SAC kan börja göra närmanden gentemot LO.

I styrelseberättelsen för 1928 beskrivs hur industriförbundsövergången hittills endast har lett till vissa namnändringar (SAF, 1928, 69-74). LO beskrivs som fortsatt svårmanövrerat samtidigt som kommunisterna gör fortsatta framsteg. Kommunisterna jämförs med parasiter

som äter LO inifrån och lägger beslag på ledande positioner samtidigt som LO agerar handfallet.

Den parasitära vitalitet och hunger de utveckla har gynnats av en hittills ohämmad frihet. (...) Utan att vara orättvis kan man säga, att landsorganisationens och förbundens ledningar hittills förbisett den inre frätningsprocessen och ingripit först då de ytliga skadorna yppat sig. (SAF, 1928, 70)

Metall beskrivs som det första förbundet som vidtagit riktiga åtgärder emot kommunisternas cellbygge och lyckats stoppa kommunisternas frammarsch. Samtidigt beskrivs Svenska gruvarbetareförbundet ha närvarat i Moskva i samband med Sovjets tio-årsfirande. De ska även ha fått ekonomiskt stöd från Sovjet som använts till att finansiera gruvkonflikter under 1928. LO beskrivs ha sett mellan fingrarna i detta och först agerat efter att internationella gruvarbetareförbundet betonat riskerna med den ryska kontakten och internationella fackföreningskongressen beslutat att förbjuda samröret med de ryska facken. Den undersökning som LO därefter tillsatte beskrivs som "(...) en behövlig väckelse för Landsorganisationen (...) som bekant under hela 1928 års konflikt tillät Gruvarbetareförbundet att mottaga och använda de rikliga ryska subventionerna" (SAF, 1928, 71). Även nya fackföreningsdirektiv från Moskva under 1928 om att kommunisterna ska ta en hårdare kamp mot den reformistiska fackföreningsrörelsen beskrivs som bidragande till att LO slutligen börjat agera mot kommunisterna. Avslutningsvis beskrivs hur SAC i sin retorik går på offensiven samtidigt som organisationen går tillbaka medlemsmässigt. SAC har dessutom råkat ut för en splittring där en gruppering i Västsverige driver en radikal opposition mot SAC:s ledning. Planerna på en uppgång i LO beskrivs vara skjutet på framtiden, även om förhandlingar ska ha ägt rum.

I styrelseberättelsen för 1929 beskrivs hur arbetet med att bekämpa kommunisterna i fackföreningsrörelsen har genomförts med "(...) kraft och framgång." (SAF, 1929, 56). Ingripandet mot Gruvarbetareförbundet "(...) lämnade intet övrigt att önska." (SAF, 1929, 56). LO:s ledning beskrivs ha agerat handlingskraftigt när de krävde av Gruvarbetareförbundets förbundsstyrelse att bryta det ryska avtalet. När förbundsstyrelsen först ville hänskjuta frågan till den ordinarie Gruvarbetarekongressen 1930 ska LO:s ledning ha hotat med uteslutning om inte en extra kongress arrangerades. Förbundsstyrelsen beskrivs då ha tvingats till att kalla till en extra kongress som slutligen, med röstsiffrorna 31-28, beslutade att bryta alla ryska förbindelser. Kommunistiska utrensningar beskrivs ha fortsatt i

LO genom "(...) en avklippning av allt understöd till den kommunistiska s.k. enhetskommittén, vars natur var splittring." (SAF, 1929, 57). Vidare beskrivs hur LO:s ledning ska ha uppmanat alla förbunden att uppmana sina medlemmar att ta avstånd från enhetskommittén och utesluta de medlemmar som stödjer enhetskommittén. LO ledningen beskrivs genom detta ha vunnit en "(...) lysande seger." (SAF, 1929, 57). Förbund som var utsatta för kommunistisk cellbildning beskrivs ha kallat till extra kongresser för att driva igenom LO-ledningens uppmaningar. Besluten ska ha drivits igenom med mycket stabila majoriteter. Därefter beskrivs hur avdelningar och medlemmar i olika förbund har blivit uteslutna till följd av besluten. Vidare påtalas att de inte handlat om uteslutningar av kommunistiska sympatisörer utan endast av de som stöttat enhetskommittén.

Splittringen av Sveriges kommunistiska parti beskrivs också i tydliga ordalag. Partiet beskrivs numera ha "(...) två påvar, som knappast ha någonting annat att göra än att bannlysa och fördöma varandra (...)" (SAF, 1929, 58). Vidare följer en längre redogörelse över konflikten mellan Kilbom och Sillén och splittringen hos kommunisterna med det avslutande konstaterandet att framtiden får utvisa vad som kommer att hända.

Avslutningsvis följer en lång redogörelse över turerna inom SAC med anledning av diskussionen om anslutning till LO. En preliminär överenskommelse om sammanslagning ska ha ingåtts den 22 maj 1929 för att bara någon månad senare ha skjutits ner på SAC:s kongress. Förklaringen till detta beskrivs som en konsekvens av "(...) den svenska stolta ihärdigheten, starkt företrädd inom arbetareklassen" (SAF, 1929, 60). En anslutning beskrivs ha inneburit ett dödförklarande av den svenska syndikalismen – något som SAC:s kongress inte ville gå med på. Tidningen *Arbetaren* som har varit drivande i att motverka anslutning ska ha beskrivit LO som en "(...) koloss på lerbotten (...)" (SAF, 1929, 61). Detta beskrivs dock av SAF som direkt felaktigt då "Rätta förhållandet är, att Landsorganisationen dels aldrig haft en sådan omfattning som nu, dels aldrig ägt en sådan korporativ styrka."

2.1.3 1930-1934

Styrelseberättelserna under perioden inleds, likt föregående period, med redogörelser över medlemsantal och övergripande organisatoriska förändringar. Redogörelsen över LO:s ekonomiska ställning, som startade 1928, fortsätter under perioden. Från 1931 och för återstående del av perioden redovisas medlemsantalet per förbund i tabellform, likt 1925 års styrelseberättelse. Även förbundens ekonomiska ställning redovisas i tabellform från 1931 och för återstående del av perioden. Förändringen som inträffade i föregående period angående LO:s förhållande till kommunisterna fortsätter under denna period. Under

perioden beskrivs hur kommunisterna blir kraftigt tillbakatryckta. De kritiska omdömena om LO från föregående period minskar kraftigt. Istället framträder i periodens första år ett flertal positiva omdömena och referenser till samarbete. Den kritik som fortfarande riktas är huvudsakligen kopplad till monopolfrågan och industriförbundsprocessen. SAC:s eventuella uppgång i LO förekommer ett antal gånger men SAC beskrivs under perioden präglas interna motsättningar.

I styrelseberättelsen för 1930 beskrivs att LO:s ordförande Johan Arvid Justinus Thorberg avlidit under året (SAF, 1930, 58-63). I de minnesord som SAF:s direktör framförde betonas Thorbergs "(...) ärlighet, hans grundlighet i överläggningen om allvarliga situationer, hans måttfulla uppträdande och hans fasthet mot skadliga element i arbetarrörelsen." (SAF, 1930, 58). SAF beskriver vidare hur hans efterträdare, Edvard Johansson "(...) säkerligen icke kommer att bryta mot de förut förda linjerna för Landsorganisationen." (SAF, 1930, 58).

Därefter sker en återkoppling till den från föregående år redogjorda splittringen inom kommunisterna. Vilken av de två grupperingarna, Sillénarna och Kilbomarna, som är störst beskrivs vara svårt att säga men utifrån valresultat i de senaste kommunvalen bedöms Sillénarna vara tillbakatryckta. Samtidigt påtalas att faktumet att Sillénarna stöds av Sovjet måste tas i beaktande "Tydligt är också, att sovjetledningen i Ryssland kan upprätthålla ett skenparti i Sverige nästan hur länge som helst, om medel anslås." (SAF, 1930, 60). Vidare redogörs för hur bedömningen i föregående års styrelseberättelse om LO:s krafttag mot kommunisterna i fackföreningsrörelsen har varit korrekt. LO har fortsatt bekämpa kommunisterna i fackföreningsrörelsen vars inflytande kraftigt har minskat även om de fortfarande har ett visst inflytande lokalt. I Gruvarbetareförbundet beskrivs kommunisterna ha råkat ut för ett definitivt nederlag när de försökte riva upp det tidigare kongressbeslutet om att bryta förbindelserna med Sovjet. LO, dess ledning och förbundsledningarna beskrivs som "(...) genomträngda av samhällsbetonade och besinningsfulla tankesätt." (SAF, 1930, 61).

Därefter beskrivs två orosmoln. Det första handlar om hur delar av LO använder bojkotter som ett konfliktvapen som av SAF beskrivs svårt att värja sig emot. LO:s ledning beskrivs blunda för detta problem och SAF beskriver därför hur de behövt vädja om lagstiftning på området. Det andra orosmolnet handlar om hur de monopolistiska tendenserna fortsätter inom Byggnads. Här citeras en socialdemokrat, tillika professor i Uppsala, V. Lundstedt som i tidningen Social-Demokraten ska ha "(...) framhållit, »att en fackförening i sin lönepolitik inte bör tillämpa andra principer än sådana som en arbetarorganisation i det hela

kan bära ansvaret för» (...)» (SAF, 1930, 61). LO:s ledning och Byggnads beskrivs dock ha valt att inte lyssna till de varningar som framförts.

Kapitlet avslutas med att beskriva två frågor som fortfarande är olösta. Det handlar dels om att övergången till industriförbund inte har kommit närmare någon lösning då ett antal förbund som skulle upphöra på sina kongresser har beslutat att kvarstå. Och det handlar dels om att någon övergång från delar av SAC till LO inte heller har kommit igång. Detta förklaras med att »(...) S. A. C., som syntes dömd till undergång (...). Dels har en viss organisatorisk styrka i ett par branscher (...) och konkurrerar där framgångsrikt med svaga fackförbund. Dels utgör den en icke betydelselös opposition mot ett centralistiskt fackföreningstvång.» (SAF, 1930, 63).

I styrelseberättelsen för 1931 beskrivs hur LO har hållit kongress (SAF, 1931, 63-68). På kongressen ska det ha varit tydligt att kommunisterna som tidigare har utgjort en fraktion att räkna med nu befunnit sig i tydlig minoritet. Då tidigare kongresser formats av sitt motstånd mot kommunisterna beskrivs dessa ha fått en prägel av konservatism. Den nya situationen och händelserna i Ådalen beskrivs ha bidragit till att kongressen 1931 istället kom att präglas av en »(...) allmän radikalism.» (SAF, 1931, 66). Kongressen ska ha fattat beslut om att avbryta »(...) det samförståndsarbete, som tagit sin början i december 1928, och närmast i den permanenta arbetsfredskommittén.» (SAF, 1931, 66). LO:s ledning ska ha varit emot detta beslut men förlorat omröstningen. Däremot ska kongressen ha gått ledningens väg när det kom till att avslå förslag om att avbryta representationen i arbetsdomstolen samt ett förslag om att ge LO »(...) en offensiv uppgift och makt.» (SAF, 1931, 66). Syftet med det senare förslaget beskrivs som en vilja att förändra LO från en försvarsorganisation till en centralorganisation med anfallsförmåga och möjlighet att finansiera alla konflikter. LO »(...) skulle leda kriget, men frågan om ett fredsslut skulle bli förbundets eller rättare sagt de omröstande arbetarnas sak. Det är inte underligt att L. O. betackar sig.» (SAF, 1931, 66).

Industriförbundsövergången som tidigare var planerad att beslutas på kongressen 1931 har inte kommit närmare en lösning och beskrivs som ett »(...) evighetsproblem.» (SAF, 1931, 66). De som starkt förordade en övergång till industriförbund ville uttala att övergången skulle vara genomförd vid årsskiftet 1932/1933, detta uttalande, som inte stöddes av LO:s ledning, fick dock inget gehör på kongressen. Istället beslutade kongressen att uppmana berörda förbund att påskynda övergången och omedelbart inleda förhandlingar för att få sammanslagningen verkställd. Bland övriga beslut märktes ett uttalande om att införa 44 timmars arbetstid så snart som möjligt och en utökning av LO:s styrelse.

Vad gäller SAC och kommunisterna beskrivs de senare ägna sin tid åt att förgöra varandra och deras ställning är fortsatt svag, undantaget ett antal lokala fästen. Enda gångerna de beskrivs utgör en fara är i konflikttider vilket exemplifieras med bland annat Ådalshändelserna. Sillénkommunisterna har upprätt en facklig opposition genom Röd facklig opposition (RFO). Uteslutningar av kommunister beskrivs ha god effekt men vara relativt ovanliga. Syndikalisterna är fortsatt splittrade i två fraktioner, SAC och Sveriges Arbetare-Federation, där SAC är klart större. Den senare beskrivs anse sig vara mer renläriga och motsätter sig kollektivavtal. Någon uppgång av SAC i LO är fortfarande inte aktuell.

I styrelseberättelsen för 1932 beskrivs hur fortsatta åtgärder mot kommunisterna har vidtagits (SAF, 1932, 61-66). Gruvarbetareförbundet har som exempel exkommunicerat avdelningar i Kiruna, Malmberget och Koskullskulle som behärskas av kommunister. Sillénkommunisterna bedriver konflikt i strid mot avtal i ett antal norrländska hamnar, sågverksindustrin och pappersmasseindustrin. Här beskrivs Sågverksindustri- och Transportarbetareförbunden ha reagerat kraftfullt och tillsammans med SAF lyckats säkerställa att resultatet blev "(...) ett misslyckande för orostiftarna." (SAF, 1932, 64). Vidare beskrivs hur "(...) den sillénkommunistiska rötan sitter djupare än man förut anat." (SAF, 1932, 64). Metall beskrivs bedriva en offensiv kamp mot kommunisterna. I Göteborg har Sillénkommunisterna nått vissa framgångar i Metall medan den Sillénkommunistiska ordföranden för Metall i Iggesund har uteslutits. Valet till andra kammaren 1932 innebar en viss övervikt för de socialistiska partierna. De socialistiska partiernas framgångar i valet 1932 förklaras med den ekonomiska krisen.

Vidare beskrivs hur LO håller på att arbeta fram en normalstadga för förbunden och att kapten Mesterton, som var ansvarig för insatsen vid Ådalen, enhälligt har friats av krigshovrätten. Syndikalisterna är fortsatt splittrade i de två grupperingar som redogjorts för i föregående års styrelseberättelse.

I 1933 års styrelseberättelse beskrivs hur arbetet med industriförbundsövergången har fortsatt och det påtalas att man, innan byggnadskonflikten 1933, har gjort ansträngningar för att få till ett enhetligt byggnadsindustriarbetareförbund (SAF, 1933, 67-72). Runt 10 000 skogsavverkningsarbetare har flyttats över från skogsindustriarbetareförbundet till det sammanslagna skogs- och flottningsarbeteförbundet.

I Göteborg har Sillénkommunisterna i samband med en konflikt i handelsflottan genomfört "(...) organiserade överfall och bortförande av nymönstrat folk på ångaren Kjell." (SAF, 1933, 70). Ett kraftfullt ingripande från polisen kunde slutligen få ordning på

situationen. Även i Stockholm har kommunisterna ställt till med bråk på ett fackföreningsmöte. I tidningen Social-Demokraten, som refereras till, beskriver en facklig ombudsman händelsen enligt följande:

(...)En upprorisk negerby skulle te sig mycket civiliserad vid en jämförelse med de bolsjevikfrälsta sjömännen vid strejkmötet i Stockholms Folkets hus A-sal. (...) De ylade som vilda hundar, och det var ett rent under att icke en svår olycka inträffade, ty de uppträdde fullständigt vettlöst. Hade motsidan efterapat metoderna, så är det säkert att en fruktansvärd katastrof blivit följden. (...) Maken har jag aldrig varit med om eller ens kunnat föreställa mig såsom möjligt i ett land med civiliserad befolkning. (SAF, 1933, 70)

Denna händelse beskrivs i sin tur ha framkallat en kraftfull reaktion från LO:s sida. Ett cirkulär riktat mot "(...) skadegörarna inom fackföreningsrörelsen (...)" (SAF, 1933, 70) skickades ut till förbundsstyrelserna och lokalavdelningarna med budskapet att med "(...) alla de medel som stå till buds upplysa medlemmarna om sillénarnas skadegörelse inom fackföreningsrörelsen och om nödvändigheten av att i alla avseende iakttaga ett lojalt och solidariskt uppträdande." (SAF, 1933, 70). Förbunden uppmanades även utesluta alla medlemmar som bedriver en skadlig verksamhet. LO:s ledning ska vidare ha yttrat att i detta arbete får "Ingen feighet eller undanfallet visas när det gäller att upprätthålla respekten för stadgar och i stadgeenlig ordning tillkomna beslut." (SAF, 1933, 71). Vidare ska en ombudsman ha fått i särskilt ansvar att bevaka kommunisterna och bedriva "(...) upplysningspropaganda mot dem." (SAF, 1933, 71). Dessa insatser tillsammans med uteslutningscirkuläret bedöms ha en viss verkan och ska ha bidragit till att kommunisterna behövt tillämpa en större försiktighet. I Norrbotten beskrivs dock Sillénkommunisterna vara fortsatt starka i ett antal fästen.

Vidare beskrivs hur LO tillsammans med sina internationella samarbetsorganisationer beslutat att bojkotta tyska varor till följd av Nazisternas maktövertagande. Samtidigt understryks här att bojkotten inte ska störa arbetsfreden genom arbetsförbud i industrier som använder tyskt material eller råvaror. Kommunisterna och SAC ska dock ha skärpt bojkotten. Den svenska regeringen beskrivs ogilla bojkotten, men inte ha agerat för att upphäva densamma.

Avslutningsvis beskrivs hur Socialdemokraterna i Göteborg har splittrats till följd av att en riksdagsman uteslutits efter att han närmat sig Kilbomkommunisterna, vilket gör

att den politiska arbetarrörelsen under det senaste har ”(...) lidit av en inre oro, som icke kunnat undgå uppmärksamheten trots alla glädjorop.” (SAF, 1933, 72).

Kommunisternas politiska styrka beskrivs dock som växlande. För SAC:s del nämns bara i korthet att medlemsantalet nu är detsamma som innan krisen i organisationen.

I 1934 års styrelseberättelse är kapitlet mycket kortfattat (SAF, 1934, 44-47). Utöver ovan redogjorda redogörelse över medlemsantal och ekonomiska ställning nämns ingenting.

2.1.4 1935-1939

I Styrelseberättelserna under perioden förändras återigen den inledande framställningen av medlemsantal och ekonomisk ställning. I berättelsen för 1935 redovisas ekonomisk ställning och medlemsantal i tabellform på förbunds nivå. I berättelserna för 1936 och 1937 sker redovisningen av medlemsantal istället endast i löpande text och för LO som helhet. Den ekonomiska ställningen redovisas i löpande text för LO som helhet i styrelseberättelsen 1936. I 1937 års styrelseberättelse finns ingen redogörelse över LO:s ekonomiska ställning. För åren 1938 och 1939 finns tabeller för kapitalbehållning m.m. med. Övergripande organisatoriska förändringar redovisas dock enligt tidigare under hela perioden. Periodens första år utmärker sig genom att det är sista gången kommunisterna och SAC förekommer i styrelseberättelserna. Efter en order från Moskva beskrivs kommunisterna närmast ha kapitulerat. Centraliseringssträvandena inom LO liksom det påbörjade samarbetet med SAF inom Arbetsmarknadskommittén framträder tydligt under perioden. Värt att nämna är också den undersökning som LO genomfört 1936 över anslutningsgraden till LO på 2000 orter runtom i landet.

I 1935 års styrelseberättelse beskrivs hur LO, i korrespondens med Nothinkommittén, uttryckt att deras nya normalstadgar stärker centralismen inom förbunden (SAF, 1935, 47-51). De nya normalstadgarna beskrivs bidra till flera skärpningar, och därmed centralisering, av alltifrån lönerörelsen, avtalsuppsägning eller ändringar av avtal. Vidare beskrivs hur Metall och pappersindustriarbetareförbundet har fått igenom en hemställan till LO om att utreda hur anställningsförhållandena kan bli tryggare genom bland annat garantier mot godtyckliga avsked. Därefter följer en redogörelse för andelen LO-medlemmar som är kollektivanslutna till Socialdemokraterna. De fackliga kommunisterna beskrivs vidare ha:

(...) fått order från Moskvainternationalen att ”under alla omständigheter upprätthålla enheten med de fria fackföreningarna.” vilket, där det icke kan genomföras på annat sätt,

skall ske på de socialdemokratiska fackföreningsledningarnas villkor. Alla sprängorganisationer skola avvecklas. (SAF, 1935, 51).

SAC beskrivs ha arrangerat en landskonferens där ett antal LO-anslutna fackföreningar har deltagit. LO:s ledning har hotat dessa med uteslutning om samröret med SAC inte upphör.

I styrelseberättelsen för 1936 redovisas en utredning som LO har gjort över anslutningsgraden till LO på över 2000 orter (SAF, 1936, 41-42). Från LO:s kongress 1936 rapporteras ett antal beslut. LO:s styrelse har utökats från nio till elva ledamöter. En motion från Metall om att uppdraga till LO att utreda "(...) åtgärder för vidgad kontroll över näringslivet och ökat inflytande åt fackföreningsrörelsen på anställningsfrågorna." (SAF, 1936, 41) bifölls. En kommitté ska även ha tillsatts med uppdrag att föreslå ändringar i LO:s konstitution. Ett beslut fattades vidare om att förbjuda nationalsocialistiska arbetare från att tillhöra LO. Ett antal motioner om ett "(...) omedelbart avbrytande av »förhandlingarna om vissa arbetsmarknadsfrågor » mellan L. O. och Svenska Arbetsgivareföreningen." (SAF, 1936, 42) har avslagits av kongressen.

I 1937 års styrelseberättelse, utöver ovan redogjorda redovisning av medlemsantal och övergripande organisatoriska förändringar, beskrivs hur LO:s ledning under början på året tillsatte tidigare nämnda kommitté för att se över LO:s konstitution samt vissa arbetsmarknadsfrågor av särskilt intresse för LO.

I styrelseberättelserna för 1938 och 1939 beskrivs ingenting utöver vad som redogjorts för i inledningen.

2.1.5 1940-1944

Styrelseberättelserna under perioden är likt styrelseberättelserna under åren 1938 och 1939 avsevärt mer sparsmakade än under tidigare perioder. Medlemsantal och övergripande organisatoriska förändring redogörs kortfattat och den ekonomiska ställningen i LO och förbunden redovisas i tabellform. Utöver detta nämns ingen ytterligare information i kapitlet under något av periodens år.

2.1.6 1944-1950

Styrelseberättelserna under perioden följer samma struktur som i den föregående perioden. Värt att notera är de små avvikelserna som förekommer. Dessa förekommer i styrelseberättelserna för åren 1945 samt 1948. 1945 påtalas att läsaren bör observera att Metall till följd av verkstadskonflikten har förbrukat sina tillgångar. I styrelseberättelsen 1948 beskrivs ett antal "(...) viktiga organisatoriska förändringar inom LO:s förbund."

(SAF, 1948, 48). Dessa handlar om att ett antal förbund har slagits samman.

Sågverksindustriarbetareförbundet och träindustriarbetareförbundet har slagits samman och bildat träindustriarbetareförbundet. Byggnadsträarbetareförbundet och grupper ur ett flertal andra förbund har slagits samman och bildat Byggnadsarbetareförbundet, som nu utgör LO:s näst största förbund.

2.2 Arbetsmarknadskommittén

2.2.1 1936 – 1938

Sammanfattningsvis präglas perioden av att samarbetet mellan SAF och LO etableras genom Arbetsmarknadskommittén och upprättandet av Saltsjöbadsavtalet.

I styrelseberättelsen för 1936 redogörs för hur Nothinkommitténs i ett betänkande har uttalat en önskan om att parterna borde försöka förhandla om frågor såsom ekonomiska stridsåtgärder i samband med arbetsmarknadskonflikter i syfte att komma överens om normer och tillämpningar av vissa delar, innan frågan blir föremål för lagstiftning (SAF, 1936, 16). Vidare beskrivs hur arbetsmarknadspolitiken har blivit en mycket aktuell fråga genom flera motioner som velat begränsa de fackliga organisationerna. Vidare beskrivs hur ”(...) huvudorganisationerna å ömse sidor själva sedan länge känt behov av en mera allmän överblick över arbetsmarknadens viktigare problem.” (SAF, 1936, 16). Utifrån detta beskrivs sedan hur SAF och LO har enats om att genomföra förhandlingar med varandra utan representation från staten. Överläggningar, som har behandlat olika arbetsmarknadsproblem, beskrivs sedan ha ägt rum vid fyra tillfällen under 1936 och tidigt under 1937 och ska, utan att ha kommit till några definitiva resultat, fortsätta framöver.

I styrelseberättelsen för 1937 nämns kortfattat att överläggningarna med LO inom Arbetsmarknadskommittén fortgår och beräknas kunna presentera ett första resultat under hösten 1938 (SAF, 1937, 31).

I styrelseberättelsen för 1938 beskrivs hur SAF och LO har träffat ett huvudavtal (SAF, 1938, 17-18). ”Avtalet är ett uttryck för organisationernas strävan att på fredlig väg söka lösa arbetsmarknadens problem.” (SAF, 1938, 17). Huvudavtalet beskrivs i korthet omfatta:

(...)ett permanent förhandlingsorgan, benämnt arbetsmarknadskommittén, med vissa uppgifter i utjämnande och fredsfrämjande syfte. Vidare har en enhetlig förhandlingsordning införts. Avtalet reglerar därjämte frågan om uppsägning av arbetsavtal och permittering samt innehåller vissa bestämmelser om begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna på arbetsmarknaden. (SAF, 1938, 17-18)

Avslutningsvis beskrivs att avtalet för att kunna tillämpas inom organisationernas olika verksamhetsområden behöver godkännas av förbunden och dessa då blir bindande för både SAF och LO. Kapitlet avslutas med att överläggningarna kommer att fortsätta.

2.2.2 1939-1945

I denna period växer samarbetet i omfattning genom att allt fler områden behandlas och genom att subkommittéer, råd och nämnder tillsätts. Ett par iakttagelser är intressanta att göra. I föregående period avslutades kapitlen ett konstaterande om att överläggningarna kommer att fortsätta. I denna period förekommer inte någon sådan skrivning vilket får antas betyda att samarbetet blivit så pass etablerat att det inte längre behövt påtalas. Under periodens första år görs kommentarer angående huvudavtalets omfattning. Från 1942 och framåt utgår dessa kommentarer vilket kan tala för att att huvudavtalet då hade blivit så pass etablerat att dess omfattning inte längre behövde redogöras för.

I styrelseberättelsen för 1939 beskrivs hur överläggningarna i Arbetsmarknadskommittén har fortsatt och att ett antal beslut har fattas (SAF, 1939, 20). Ett par subkommittéer har tillsatts, en som ska arbeta fram ett förslag till organisation för den lokala säkerhetstjänsten samt en som ska arbeta med åtgärder för att främja lärlingsutbildningen. SAF och LO har även, i enlighet med huvudavtalet, utsett representanter till arbetsmarknadsnämnden samt enats om en opolitisk ordförande för densamma.

I styrelseberättelsen för 1940 beskrivs hur SAF och LO i Arbetsmarknadskommittén arbetar tillsammans med frågor kopplade till det på grund av kriget uppstådda krisläget (SAF, 1940, 22). Vidare beskrivs att huvudavtalet har antagits i en rad förbund och att drygt 50 000 arbetare omfattas av avtalet.

I styrelseberättelsen för 1941 beskrivs hur Arbetsmarknadskommittén har behandlat och preliminärt godkänt ett betänkande om den lokala säkerhetstjänstens organisation. Vidare beskrivs hur huvudavtalet har antagits av flera större industrier och att uppemot en tredjedel av arbetarna i till SAF anslutna företag nu omfattas.

I styrelseberättelsen för 1942 beskrivs att förslaget om den lokala säkerhetstjänstens organisation har godkänts och antagits inom de flesta större industrierna (SAF, 1942, 17). Arbetsmarknadsnämnden beskrivs ha handlagt ett antal ärenden om uppsägning och permittering av arbetare. Arbetet med yrkesutbildningen (lärlingsutbildningen som nämns 1939) beskrivs vara pågående i subkommittén.

I 1943 års styrelseberättelse beskrivs att Arbetsmarknadskommittén har sammanträtt vid två tillfällen och hanterat frågor av allmän betydelse för arbetsmarknaden (1943, 15).

Arbetet i subkommittén som utreder frågan om yrkesutbildningen beskrivs fortgå.

I 1944 års styrelseberättelse beskrivs att Arbetsmarknadskommittén har sammanträtt vid tre tillfällen och behandlat frågor av allmän betydelse för arbetsmarknaden (SAF, 1944, 26). Kommittén beskrivs vidare ha godkänt ett betänkande för lärlingsutbildningsfrämjandet, vilket senare även godkändes av SAF och LO. Som en följd av detta samarbete har SAF och LO upprättat ett gemensamt samarbetsorgan för dessa frågor, Arbetsmarknadens yrkesråd. Avslutningsvis beskrivs att Arbetsmarknadsnämnden har hanterat ett ärende om uppsägning av en arbetare vid ett till SAF hörande företag.

I 1945 års styrelseberättelse beskrivs att Arbetsmarknadskommittén har sammanträtt två gånger under året och behandlat i huvudsak två frågor (SAF, 1945, 26). Den första frågan handlade om industriell demokrati, där SAF beskriver att de redan innan frågan togs upp i kommittén hade arbetat tillsammans med Industriförbundet och tillsatt en kommitté för att hitta en lösning. De riktlinjer som SAF och industriförbundets kommitté arbetat fram blev sedan även Arbetsmarknadskommitténs beslut till riktlinjer. Den andra frågan handlade om arbetsstudieförfarandet, men nämns inte vidare. Arbetet med de båda frågorna beskrivs fortsätta efter årsskiftet. Utöver detta har även ett gemensamt organ för SAF och LO, Arbetskyddsnämnden, upprättats i syfte att arbeta med arbetarskyddsfrågor.

2.2.3 1946-1950

Mönstret från föregående period fortsätter. Samarbetet intensifieras genom nya subkommittéer, råd och nämnder och allt fler områden behandlas. Noterbart är att antalet tillsatta råd, kommittéer och nämnder har blivit så många att kapitlet från 1949 och framåt utökats med en särskild redogörelse för arbetet i dessa.

I styrelseberättelsen för 1946 beskrivs att Arbetsmarknadskommittén har sammanträtt vid sex tillfällen (SAF, 1946, 21). Kommittén ska under året ha enats om förslag till företagsnämnder som sedan godkänts av SAF och LO samt Tjänstemännens Centralorganisation. Därefter redogörs för hur och när företagsnämnderna kan inrättas vid företag. Vidare redogörs för att bestämmelserna om arbetarnas anställningstrygghet är en utbyggnad av huvudavtalet från 1938. Företagsnämnderna beskrivs ännu inte ha trätt i kraft vid årsskiftet 1946/1947, men att förhandlingar inom vissa branscher väntas komma igång efter årsskiftet. Avslutningsvis beskrivs hur Arbetsmarknadens Yrkesråd under året ska ha fått ett särskilt kansli.

I styrelseberättelsen för 1947 beskrivs att Arbetsmarknadskommittén har sammanträtt vid tre tillfällen och att frågan om arbetsstudier varit uppe för behandling vid samtliga tillfällen (SAF, 1947, 46). Behandlingen av frågan om kvinnolöner beskrivs vidare ha påbörjats under årets sista sammanträde. Avslutningsvis har SAF och LO på förslag från kommittén ingått en överenskommelse om ändringar i huvudavtalet från 1938 angående uppsägning av arbetsavtal och permittering i syfte att överensstämna med reglerna i avtalet om företagsnämnderna.

I 1948 års styrelseberättelse beskrivs att Arbetsmarknadskommittén har sammanträtt vid två tillfällen (SAF, 1948, 29-30). Ett avtal om arbetsstudier godkändes av kommittén och sedan av SAF och LO. Detta avtal beskrivs som ”(...) ett i raden av avtal, som arbetsgivareföreningen och landsorganisationen på kommitténs förslag tidigare träffat (...)” (SAF, 1948, 29).

Som en följd av detta kommer, när förbunden ingått avtalen, arbetsstudienämnder att tillsättas. Dessutom har SAF och LO tillsatt ett organ, arbetsstudierådet med uppdrag att följa och främja det vidare samarbetet i själva frågan och i nämnderna. Vidare behandlades även frågan om oorganiserade arbetsgivares rätt att anlita Arbetsmarknadsnämnden, för att få tolkning och tillämpning av avtalet om företagsnämnderna. SAF och LO beslöt att under vissa omständigheter ge oorganiserade arbetsgivare den rätten. För frågan om kvinnolöner har en subkommitté tillsatts för att utreda frågan. En fråga om de partiellt arbetsföras roll på arbetsmarknaden lyftes på årets sista sammanträde och kommer fortsätta behandlas framöver.

I styrelseberättelsen för 1949 beskrivs att tre frågor har hanterats i Arbetsmarknadskommittén (SAF, 1949, 30-33). Den första frågan handlade om fortsatta anslag till arbetsfysiologisk forskning inom svensk industri, den andra frågan handlade om yrkesutbildning för varubud med flera och den tredje frågan handlade om de fackliga huvudorganisationernas uppgifter i ett samhälle med full sysselsättning. Frågan om full sysselsättning beskrivs som huvudfrågan där kommittén ska ha diskuterat vad SAF och LO ”(...) skulle kunna göra för att avtalsfrågorna i större utsträckning än hittills skulle kunna lösas utan att den statliga förlikningsapparaten behövde tillgripas.” (SAF, 1949, 31). Därefter följer en rapport från arbetet i subkommittén för kvinnolönefrågan som arbetar med att kartlägga den sannolika tillgången på kvinnlig arbetskraft under de kommande åren samt efterfrågan på den samma. Avslutningsvis görs en särskild redogörelse för arbetet i de subkommittéer, nämnder och råd som Arbetsmarknadskommittén under de föregående åren har tillsatt.

I styrelseberättelsen för 1950 beskrivs att Arbetsmarknadskommittén har kommit överens om nya regler för den lokala säkerhetstjänstens organisation till följd av nya bestämmelser i arbetarskyddslagen (SAF, 1950, 23-25). I huvudsak beskrivs överläggningarna under året ha berört yrkesutbildning och arbetskraftstillgång. Tidigt 1951 ska utredningen av kvinnolöner ha lagts fram. I det enhälliga betänkandet från kommittén förslogs principen lika lön för lika arbetsinsats. Vidare beskrivs att en starkare individualiserad lönesättning än den som tillåts i nuvarande avtal kommer att behöva tillämpas för att principen ska kunna få genomslag. SAF och LO beskrivs ha antagit principen men hittills inte tagit ställning till en övergång till mer individualiserade löner. Vidare beskrivs att en gemensam nämnd för kvinnofrågor kommer att tillsättas av parterna. Avslutningsvis redogörs för, likt 1949, arbetet i de nämnder och råd som Arbetsmarknadskommittén sedan tidigare tillsatt.

3. Resultat

Frågeställningen besvaras genom att mönster och skiften i synen på identifieras LO utifrån vad som redogjorts för i undersökningen. Frågeställningens svar knyts sedan an till tidigare forskning och det teoretiska ramverket vilket redogörs för i slutsatser.

Runt åren 1928-1931 inträffar ett första skifte i synen på LO. Tre mönster framträder som mer eller mindre drivande. För det första finns tendensen till erkännande av LO:s relativa styrka. Bland exemplen kan nämnas den invändning som SAF gör i fråga om tidningen Arbetets liknelse av LO som en koloss på lerfötter. SAF anför tvärtom att LO är starkare än någonsin. Ett annat exempel är att LO:s ekonomiska ställning börjar redovisas från 1928 samt tabellredovisningarna av LO-förbundens medlemsantal som dyker upp från 1931.

För det andra förändras synen på hur LO förhåller sig till kommunisterna. 1925-1928 präglas kapitlet Arbetarrörelsen av beskrivningar om hur kommunisternas arbete bär frukt, att det är svårt för LO att värja sig mot kommunisternas framfart samt kritik mot hur LO hanterar samröre med kommunisterna inom fackföreningsrörelsen. Med början 1928, men framförallt från 1929 och framåt, framträder istället beskrivningar av hur LO framgångsrikt driver ut de kommunistiska cellerna ur fackföreningsrörelsen. Minnesorden 1930 över den avlidne LO-ordföranden Thorberg, som beskrivs ha varit mycket tydlig mot de skadliga elementen i fackföreningsrörelsen, är ett exempel på detta. Värt att notera är att Metall, som under tidigt 1920-tal kritiserades för sitt arbetsgivarregister och 1926 beskrivs som lika goda monopolister som alla andra, beskrivs vara det första förbundet som vidtagit riktiga skyddsåtgärder mot kommunisterna.

För det tredje börjar de kritiska omdömena om LO, och särskilt dess ledning, minska och ersättas av positiva omdömen, ofta kopplade till samarbete och samförstånd. Beskrivningen från 1930 av LO:s ledning som uppfylld av samhällsbetonade och besinningsfulla tankesätt är ett tydligt exempel på detta. Detta kan kontrasteras emot beskrivningar från 1926 och 1927 av LO-ledningens vanmakt, LO:s svaga sammanhållning och hur LO-kongressen beskrivs ta platoniska uttalanden och uttrycka fromma önskningar.

Samtidigt är, i detta skifte, beskrivningarna av LO:s oförmåga att hantera industriförbundsprocessen, turerna med den eventuella anslutningen av SAC och den infekterade monopolfrågan fortfarande närvarande. Industriförbundsprocessen och monopolfrågan har dessutom bäring på centraliseringen av LO. Industriförbundsprocessen beskrivs från mitten av 1920-talet till en bit in på 1930-talet som ett projekt som LO har märkbara problem med att hantera. Även den eventuella anslutningen av, och relationen till, SAC framstår som besvärlig. Nya bud i alltifrån de interna stridigheterna inom SAC till en eventuell anslutning till LO ges i stort sett varje år från 1927 fram till 1935. Monopolfrågan, som även har bäring på den konflikt som Swenson menar finns mellan inhemskt orienterade och exportorienterade fack, är under detta skifte olöst. Monopolfrågan framträder dessutom som den kanske tydligaste konfliktfrågan mellan SAF och LO under dessa år.

Det andra skiftet kommer runt åren 1934-1938. Här framträder framförallt tre mönster. För det första blir kapitlet Arbetarrörelsen allt mer kortfattat. För det andra upphör beskrivningarna av LO:s förhållande till kommunisterna och SAC år 1935. Kommunisterna beskrivs i styrelseberättelsen närmast göra en fullständig kapitulation efter order från Moskva. För det tredje, och mest intressant, är att i samband med kapitlet Arbetsmarknadskommitténs tillkomst 1936 skiftar beskrivningarna märkbart till beskrivningar av samarbetet inom ramen för Arbetsmarknadskommittén.

Perioden mellan de två skiftena präglas av de mönster som framträder i det första skiftet. Dessutom börjar tydliga beskrivningar av centraliseringssträvanden inom LO att förekomma och dessa fortsätter in i det andra skiftet. Till exempel genom framtagandet av en normalstadga för LO-förbunden 1932 och översynen av LO:s konstitution 1936. Perioden efter det andra skiftet präglas av att samarbetet inom Arbetsmarknadskommittén befästs och utökas till en rad nya områden.

3.1 Slutsatser

Ett antal slutsatser är här värda att poängtera. Till att börja med visar den här undersökningen att det förekommer två skiften i enlighet med vad som redogjorts för ovan.

Det första skiftet, åren 1928-1931, för med sig beskrivningar om LO:s växande styrka, LO:s pålitlighet i förhållande till motståndet mot kommunisterna och allt fler positiva omdömen och referenser till ett påbörjat samarbete. Detta går tydligt att koppla an till Weirs teoretiska ramverk och de forskare som menar att någonting förändras runt 1928. Utifrån det teoretiska ramverket kan man anta att arbetsmarknadslagarna 1928 utgjorde den typen av beslut som Weir menar begränsar, eller skapar nya möjligheter, för institutionell utveckling.

Arbetsfredskonferensen 1928 blir med det teoretiska ramverket en arena där ett politiskt samarbete kunde uppstå och nya allianser ingås. SAF:s förändrade syn på LO i detta skifte kan utläsas genom att LO beskrivs som pålitliga, samhällsbetonade och handlingskraftiga. Detta talar även för att Nycanders påpekande om att LO formas av den motpart de möter är korrekt. Från och med det första skiftet möter LO en motpart som förvisso ger kritik när det kommer till monopolfrågan och industriförbundsprocessen, men som också erkänner LO:s styrka, beskriver deras handlingskraft och pålitlighet och refererar till samarbete och samförstånd.

Det andra skiftet, åren 1934-1938, för framförallt med sig den institutionella samarbetsgrund som i litteratur och tidigare forskning beskrivs känneteckna den svenska modellen. Särskilt beskrivningarna av samarbetet i Arbetsmarknadskommittén är av betydelse och jag är med hänsyn till undersökningens resultat i stora drag beredd att hålla med Edlund om kommitténs betydelse för samarbetet och insikten om framtida vinster. Weirs teori om paketering ser ut att kunna appliceras på Arbetsmarknadskommittén och Saltsjöbadsavtalet. Det första skiftets positiva omdömen liksom arbetsfredssamtalen från 1928 kan tänkas utgöra positiva historiska associationer till som underlättar samarbetet. Dessutom hamnar samarbetet och Arbetsmarknadskommittén i ett aktuellt sammanhang på grund av Nothinkommittén och det politiska fokus som då riktades mot arbetsmarknadsfrågorna.

En intressant iakttagelse är att den offensiv gentemot kommunisterna som Schüllerqvist menar att LO inledde först runt åren 1932-1933, åtminstone enligt SAF i denna undersökning, tydligt uppfattas redan från 1929 och framåt. Nycanders beskrivning om att en skoningslös kampanj mot kommunisterna påbörjades i fackföreningsrörelsen redan hösten 1928 ligger därför närmare slutsatserna i denna undersökning.

I undersökningen är det uppenbart att SAF efterfrågar en tydlig gränsdragning mellan LO och kommunisterna innan det första skiftet. I samband med det första skiftet blir en sådan gränsdragning tydlig. Här går det att göra en parallell till Janssons resonemang om att LO

gjorde en gränsdragning mellan SAF och den politiska högern. En likartad gränsdragning tycks ha gjorts i det första skiftet av SAF mellan LO och kommunisterna.

Ett antal slutsatser i denna undersökning har också bäring på Swensons *cross class alliance* analys. Metall beskrivs kring det första skiftet med positiva omdömen i frågan om kommunisterna och monopolfrågan. Byggnads beskrivs med negativa omdömen utifrån monopolfrågan. Samtidigt präglades beskrivningarna av Metall innan det första skiftet av kritik kopplat till bland annat arbetsgivarregistret. Den förändrade synen på Metall som framträder i det första skiftet kan tolkas som ett tecken på att SAF identifierat Metall som en möjligt samarbetspartner inom LO. Även referatet från den socialdemokratiska professorn Lundstedt i styrelseberättelsen 1930 stämmer väl överens med de tongångar om lönebildningen som Swenson menar låg till grund för den *cross class alliance* som senare uppstod. Samtidigt menar Swenson att förutsättningarna för alliansen uppstår runt åren 1931-1934 i samband med SAF:s val av Söderlund, kopplingen till bankerna, Socialdemokraternas valseger, Kohandeln och Byggnadskonflikten. Resultaten av denna undersökning pekar snarare i riktning av att betydande förändringar inträffade redan tidigare, något som Swenson inte berör i en vidare utsträckning.

När det kommer till Korpi's teori om arbetarrörelsens maktresurs och särskilt *first order preferences* menar jag att det åtminstone utifrån resultaten i denna undersökning finns lite som pekar i en sådan riktning. Det första skiftet inträffar så tidigt som 1928-1931. Socialdemokraterna är då i opposition och Sverige styrs av en högerregering som stiftar arbetsmarknadslag och arrangerar arbetsfredskonferens. Korpi har förvisso rätt i att LO:s styrka växer under denna period, vilket SAF förvisso visar tendenser till att notera. Samtidigt kan knappast de övriga förändringarna i form av LO:s offensiv gentemot kommunisterna, de positiva omdömena om LO och referenserna till samarbete vara att betrakta som en konsekvens av vare sig LO:s *first order preferences* eller arbetarrörelsens stärkta maktresurs. Snarare går dessa att härleda till institutionella förändringar och nya arenor i form av arbetsmarknadslagarna och arbetsfredskonferensen 1928. Med hänsyn till resultaten i denna undersökning kan även Waaras slutsatser ifrågasättas. Waaras slutsatser dras förvisso utifrån ett område som inte varit föremål för denna undersökning, nämligen SAF:s respektive LO:s förhandlingsstyrka, men några anmärkningar bör ändå göras. För det första gör Waara i sin framställning ett hopp från arbetsmarknadslagarna 1928 till Nothinkommittén 1935. Det innebär att åren som den här undersökningen menar är betydelsefulla, från det första skiftet till och med det andra skiftet, i stort lämnas okommenterat av Waara. Det leder i sin tur till att det är möjligt att ifrågasätta

betydelsen som Waara tillskriver arbetarrörelsens stärkta maktresurs från andra hälften av 1930-talet då denna undersökning pekar på att betydelsefulla förändringar inleddes tidigare än så – när arbetarrörelsens maktresurs var svagare. För det andra, om maktresursen blev till arbetarrörelsens fördel först mot slutet av 1930-talet, men grunden till Arbetsmarknadskommittén lades redan 1936, är frågan hur stark arbetarrörelsen var runt mitten av 1930-talet? Här pekar till exempel Nycander på faktumet att de borgerliga var i majoritet i riksdagens kammare fram till 1936, vilket talar för att Arbetarrörelsens maktresurs inte var så stark som Waara antar, åtminstone inte runt mitten av 1930-talet. Waaras beskrivning av att SAF på grund av arbetarrörelsens stärkta maktresurs kände sig pressad till att förhandla och ingå Saltsjöbadsavtalet stöds inte heller i resultatet av denna undersökning. Tvärtom framgår av kapitlet Arbetsmarknadskommittén 1936 att SAF beskriver arbetsmarknadsfrågorna som aktuella i riksdag med utgångspunkt i motioner som vill begränsa fackföreningarnas makt.

Till Waaras och Korpis fördel ska dock nämnas att i ett tidigt stadie av denna undersökning studerades även SAF:s beskrivningar av svenska staten i styrelseberättelserna. Utan att ha ägnat det material i närhet av samma uppmärksamhet som synen på LO, och därmed med uppenbara reservationer, utmärker sig styrelseberättelserna för åren 1933-1936 genom en tydlig kritik mot statsmakten (SAF, 1933, 13; SAF, 1934, 11; SAF, 1935, 10 samt SAF, 1936, 27). Regeringens ekonomiska politik beskrivs inte inge förtroende och tydliga tendenser från statsmakten till att vilja kontrollera och reglera näringslivet beskrivs återkommande under dessa år. Detta är intressant dels ur ett maktresursperspektiv, då det kan tolkas som ett uttryck för att SAF:s maktresurs minskade till den socialdemokratiska regeringens fördel. Dels med hänsyn till De Geers beskrivningar av att näringslivet välkomnade den socialdemokratiska regeringens ekonomiska politik.

Vad gäller Arbetsmarknadskommittén och Saltsjöbadsavtalet är det värt att notera hur snabbt etableringen av institutionen tycks gå. På bara några år anser SAF att institutionen är så given att det inte finns ett behov av att påtala att samtalen ska fortsätta. Efter ytterligare några år är antas även avtalet vara så omfattande att dess omfattning inte behöver redogöras för. Märkbart är att SAF inte en enda gång i kapitlet Arbetsmarknadskommittén beskriver någon form av motsättning eller konflikt gentemot LO. Relationen som samarbetspartners tycks ha formats fort. Utifrån Weirs teoretiska ramverk kan det förklaras med att parterna kommit till insikt om vilken stabil allians de tillsammans utgjorde. Dessutom hade en rad tidigare beslut försatt dem i en riktning där konflikt inte längre var ett lika attraktivt alternativ.

Avslutningsvis menar jag att den här uppsatsen genom de två skiftena besvarar uppsatsens frågeställning. De mönster som utmärker skiftena menar jag är av stor betydelse för förståelsen för framväxten av samförstånd och samarbete på den svenska arbetsmarknaden. Weirs teoretiska ramverk går i stora delar att applicera som ett förklaringslager till varför det första skiftet uppstår, hur samförstånd och samarbete mellan SAF och LO skapas och i det andra skiftet paketeras till ett institutionaliserat samarbete genom Arbetsmarknadskommittén. Särskilt betydelsefulla är uppsatsens slutsatser om det första skiftet som förskjuter grunden till samarbete till åren 1928-1931. I kontrast till Korpis maktresursperspektiv som betonar Socialdemokraternas valseger 1932 och Swensons tonvikt vid en *cross class alliance* från 1931 och framåt, finner den här undersökningen att grunden för samarbetet uppstår tidigare. Samtidigt är det självklart så att den här uppsatsen endast har undersökt ena sidan av myntet. Hur LO:s syn på SAF förändras under samma tidsperiod är någonting som bör studeras vidare och som förhoppningsvis kan sätta den här uppsatsens resultat och slutsatser i ett nytt ljus.

4. Käll- och litteraturförteckning

4.1 Källmaterial:

Det använda källmaterialet utgörs av fem bundna volymer (volym 3-7) av Svenska Arbetsgivareföreningens styrelseberättelser. Volymererna omfattar åren 1919-1922, 1923-1932, 1933-1942, 1943-1949 samt 1949-1961. De undersökta styrelseberättelserna omfattar åren 1920-1950. Materialet finns hos Centrum för Näringslivshistoria och har arkivkod B2AA:3-7. Svenska Arbetsgivareföreningens referenskod på riksarkivet är SE/CFN/SNL_1954-1.

4.2 Litteratur:

Bengtsson, Erik. 2019. The Origins of the Swedish Wage Bargaining Model. Lund Papers in Economic History. Education and the Labour Market. Nr 2019: 195.

Berg, Jan O. 2011. *På spaning efter en svensk modell: idéer och vägval i arbetsgivarpolitiken 1897-1909*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2011.

De Geer, Hans. 1992. *Arbetsgivarna: SAF i tio decennier*. Stockholm: Svenska arbetsgivareföreningen. SAF.

Edlund, Sten. Saltsjöbadsavtalet i närbild. I Edlund, Sten E:son (red.) (1989). *Saltsjöbadsavtalet 50 år: forskare och parter begrundar en epok 1938-1988*. Stockholm: Arbetslivscentrum, 55-71.

Hamark, Jesper (2014). *Ports, dock workers and labour market conflicts*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2014.

Jansson, Jenny. 2013. From movement to organization: constructing identity in Swedish trade unions. *Labor History*. 54:3, 301-320, DOI: [10.1080/0023656X.2013.809925](https://doi.org/10.1080/0023656X.2013.809925).

Johansson, Alf. Arbetarklassen och Saltsjöbaden 1938: perspektiv ovan och underifrån. I Edlund, Sten E:son (red.) (1989). *Saltsjöbadsavtalet 50 år: forskare och parter begrundar en epok 1938-1988*. Stockholm: Arbetslivscentrum, 72-94.

Johansson, L. Anders. Vägen till Saltsjöbaden och avtalets innehåll. I Edlund, Sten E:son (red.) (1989). *Saltsjöbadsavtalet 50 år: forskare och parter begrundar en epok 1938-1988*. Stockholm: Arbetslivscentrum, 20-37.

Korpi, Walter. 2006. Power Resources and Employer-Centered Approaches in Explanations of Welfare States and Varieties of Capitalism. *World Politics*. 2006 januari. DOI: [10.1353/wp.2006.0026](https://doi.org/10.1353/wp.2006.0026).

Kugelberg, Bertil. Kommentarer till del I. I Edlund, Sten E:son (red.) (1989). *Saltsjöbadsavtalet 50 år: forskare och parter begrundar en epok 1938-1988*. Stockholm: Arbetslivscentrum, 95-98.

Lundh, Christer. 2010. *Spelets regler: institutioner och lönebildning på den svenska arbetsmarknaden 1850-2010*. 2. uppl. Stockholm: SNS förlag.

Nycander, Svante 2008. *Makten över arbetsmarknaden: ett perspektiv på Sveriges 1900-tal*. 2. uppl. Stockholm: SNS Förlag.

Nycander, Svante. 2018. Den svenska modellens borgerliga rötter. *Statsvetenskaplig tidskrift*. 120 (1): 5-31.

Olsson, Tom (1980). *Pappersmassestrejken 1932: en studie av facklig ledning och opposition*. Diss. Stockholm : Univ.

Schüllerqvist, Bengt (1992). *Från kosackval till kohandel: SAP:s väg till makten (1928-33) = [The rise to power of the Swedish Social Democrats] : [organizational changes in the Swedish labor movement 1928-33]*. Diss. Uppsala : Univ.

Simonsson, Birger. Den långa vägen till Saltsjöbaden. I Edlund, Sten E:son (red.) (1989). *Saltsjöbadsavtalet 50 år: forskare och parter begrundar en epok 1938-1988*. Stockholm: Arbetslivscentrum, 38-54.

Swenson, Peter A. (2002). *Capitalists against markets: the making of labor markets and welfare states in the United States and Sweden*. New York: Oxford University Press.

Swenson, Peter. 2017. Business Power and the Welfare State. Comment on Walter Korpi and His Power Resources and Employer-Centered Approach. *SSRN Electronic Journal*. January 2017. DOI: 10.2139/ssrn.2961043.

Waara, Joacim. 2017. Conflict or Cross-Class Alliance? New Perspectives on the Swedish Model in the Labor Market from the 1930s to the 1970s. *The Journal of Economic & Business History Society*. 35 (1): 37-61.